Масса а мехкашкара пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-Гlалгlайн обкома, Нохч-Гlалгlайн АССР Лаккхехьарча Советан Министрийн Советан орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газета арадувла 1923 шера дуьйна ◆ ЕРА, 2 ноябрь, 1972 шу. ◆ № 130 (5200). Мах 2 кап.

Хоастам хилба къахьегамцара дикагlдола коммунистически гlулакхаш хьахьокхача, социалистически яхье хьалхалаттараштa!

(Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революцин 55 шу даьккхина дезачу КПСС ЦК Тlехьхоржамаш).

ПРАВОВИ КХЕТАМ БАЛАР

Социалистически законаш тlехь ца доьга, вай вахар кlарчадеза цlена дола гlуллакхаш кlезигагlа гучадувлийта дукхача дакъье наха нохье правови кхетам балара гlулакх вай вlаштlехьдехкхарех гlийша да. Укх тlехьарча хана цу дешо бе боагlгlача тайпара лоархlам а бош республика дукха доьд бахача наьха юридически культура айяра. Юстице, чурча гlуланхий министерства органашa, судаш прокуратурам болхлоша бахача наха советски законаш дlадовзийтара дукхагlа ю беседаш, ненагlа ю лекцеш. Цу балха шоара доаьдна лекцеш а, хlаьта правови кхетам балара гlулакха кийсе лостам толаш а а «Знание» общества организацеш, цун лекторашa. Цу доакъе лоархlаме болх чакхбаьх вай городашка а районашка а вlаштlехьдехкхача правови знаний факультеташ университеташ.

Ньахьараншкенга советски законаш дlадовзийтара дукха доьд укх тlехьарча хана Малгlалбика районе. Из гlулакх укхаза нарта балаш лелаб бахьан долаш цхьанцалоле зулаш кlезигденнад наьха юридически культура айенна. Из болх вlаштlехьбенаккача шолхаьчара масса гойтама цун мах башн ю города прокурор мах. Мальсанова халкъе суда мах. Донецкаш, Кхьаст-кхаьстачa предприятешкa, организацешка а кхача лекцей, беседаш тамаш хьалхха белгалъю укхазa. Законаш тешlадарца цига гучадуала зулаш лерда а ньаца уттаю уж. Цу деша хетахь хаттарийн жопийн сайренаш чакхйоах. Нах бахча дlа а укхаш района кулгалхоша беседаш оча хана царца хул юристаш, милица белхлой.

Цу лоархlамеча балха укх тlехкхьарча хана дика органаш гучайийнна кхе а гlулакх цхьа кхочаянбаь lе йиш йоячарах дац. Хlакхарча декхараш дlадекхача тайпара дика вlаштlехьдаьккхадац республике бахача наьха юридически культура айяра гlулакх. Из дуккхача бахьанашца дувзаденна да. Юрта, района, города масштабашка из болх чакхбаьккхача тайп-тайпарча организацешна шайна бувзам ца лоаттабаш иийлау кlажо а. Цунца дувзаденна да из гlулакх боагlгlача цхьан лоаттамагlа лелаеш ца хилар а. Хlаьта малагlча коллектива хьа а бахкка юстице а милице белхлоша цига беседаш яхк, лекцеш ешарах далац гlулакх. Эггара хьалха деза деза коллективаре хьа, тlаккха цхьанцачар шоаша гучадуалийта кlарча гlуланхам лерде а нуаца чакхьяккха еза цу тайпара мероприятеш. Хlаьта из дeш хана лоархlамагlбьаьна хьуьсарах цига тlакхуга lалашда деза. Тlакха шера пайдане хургдац из гlулакх. Кхетаме болх барах законе ший да е из кхачачанга а ца тугавешта, советски lаьдало да дехагlеш дола тайпар делга дlахайта деза кхаагa. Юрта, районе, горда бахачарга цу хьанкьахьа шоаш бoча балхах лаьца дола хаам бе декхарийла ба администратавни белхлой.

Дукхьан лекцеш, докладаш ешарех кхачанбаь lе йиш яц. Шоаргlа пайда эца беза правови кхетам луча lаьчча балха дикагlболча формаш методашкa. Наха безаме дакъе лоац советски законаш дlадовзийтара хетаьх чакхйоаккхача хаттарийн жопийн сайренашка. Ингта боккха пайда яуш я общественни юридически консультацеш. Предприятей, учреждений къахьегамхошта, бахача наха хьалхашка, Советийн исполкомий сессеш шоай белхах лаьца цхьат-кхаьста отчеташ тема эза чурча гlулакхий, суда, прокуратура органий бехкетехкадемча болхлоша. Законаш толхадераш чlоагlа кхатех гучахь суд ош чакхйоахаче процессаш. Наха законаш дlадовзийтара боархlаме балха юкъьеза эза вай эррига общественность. Эггара хьалха халкъа заседателаш, ноагъостий судий членаш, милица берий цlеной штате боаца белхлой, дружинникаш, калкъа контролераш ба из гlулакх хьалхе цa дезараш.

Ньаьтта боккха тlаржам тlабахийта безаш а партийни, комсомольски организацеш, халкъа образовани органаш, юридически учрежденеш кхуверш йоагlача тlехьена правови кхетам балара. Законе ший да бера хана дешa lамаe веза саг. Цу хьакьахьа эггара хьалхара декхар дезала тlадуж. Цхьабакъда, берига дезаш бац нийсо бахаш, цхьабакча дешa - ненаша бераш шоай lаlамe дуг — нийтта хьахул харц гlуланхаш леладе гlерта нагий бераш. Цудухьа уж нийсача наькъа тlа баха безача отт школай, техникумий, вузий коллективаш. Нагахь санна цар а из ца дейи вайна нийса зуламха хьалхe вaг. Цудухьа правови кхетам балара гlулакх тоаде декхарийла я школаш, студенташа законодательстви дерда lамагlа вlаштlехьдакка деза техникумашкa, вузашка.

Хlана а кийсаху бохкьонца законаш ца довзар бахьан долаш кулгалхоша харц решенаш тlехйош, ца боагlнаше а нах белхара дlабаьккха. Цох доккха зе доал. Цхьа-дале ца боагlдаш белхара дlадаьккхача бага хинна зе накхиттаттаде деза, шоагlа-дале, судашка дукха ха йоаш ю деш тохкам. Цу тайпара кхоачаббоацараш хургдац, нагахь санна кулгалхоша, кхьача бехктекхамча накаца хьахьеган законодательстви лаьца семинараш, кураш чакхйоаш.

Вай республике дукха ха йоацаш юстице министерство вlашагlъаьла болх беш я къахьегамхошта правови кхетам балара гlулакха кустам толаш йола координационно - методически совет. Цо нийчъаьь мероприятеш дlакхьайтаб предприятешка, учрежденешка, дозара заводашка. Уж шашта кхоачашъю хьоаташ хадданза тlахьежам лоаттабе безаш а КПСС горедской, райони комитеташ, кхьанцаре партийни организацеш, ВЛКСМ райкомаш.

Хlоржар закон довзаш а цуьнгара шийн бехкенаш лаьцна лоаттабан а хургвола гlуллакх lалашде деза вай.

КЪАХЬЕГАМА ВАХТЕ

«Октябрьнефть» НГДУ мехкадьттангна юбилейни шера тlайна социалистически декхараш толамца кхочашдаьра чlоагlа къоасам лоаттабу. Ер шу доалуча хана дийнахьа буса дооккхаш хинначул 70 процент дуккагlа да хlанз дийнахьа буса доаккхаш дола мехкадьттеи газ. Цудухьа мехкадьттеи газа яккхарех оцуна реализаци ярна итт бетта план 24 октябре кхоачашъяьй цар. Ер шу доладелча дена планал совгlа цар даьккхад 50 эзар совгlа тонн мехкадьттеи 9 миллион совгlа кубически метр газ. Шера тlайнa хинна социалистически декхараш а хlанзалехьа толамца кхоачашдаьд. Планагlа лаьрхlачул совгlа управлене коллективо укх шера качахьалкхевна баь пайда 300 эзар совгlа сом да.

Хьинаре къахьегаш а цига коммунисташ Цатуров Арманэ Дедагов Тlахlири керте латтача РИТС-ай коллективаш.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

Пятилетта шоллагlа шера план хана хьалха кхоачаш а еш СССР-ах Нохч-Гlалгlайчен автономен 50 шу дузача юбилейнгта сийлеца моккъабалара ахье бахьа Нохч-Гlалгlай гlишлошъяча управлене СМУ-8 гlишлохоча юкъе хьала латтачарех ва столяр-плотник Гелеверьев Георгий. Юкъера лаьрхlача хlара сменагlа нормаш 140 процент кхоачашъе. Ишта хьинаре къахьегаш, общественни болх беш во хьалхара парте мутlарашка дlайийнав из. Цунна еннай Ленински Юбилейни медаль. СМУ-8 комсомольски организаце секретара декхараш а дика кхоачашду во.

СУРТА ТlА: столяр - плотник Г. Гелеверьев.

С. ХУГАЕВА СУРТ.

БОЛАТА НАЬКЪАШКА

Лакха производственни хьокхамаш доах Грозненски вагонникашa Октябра цlейна хьалхарча вахте укх деношка. Цар толамца кхоачашду ремонт ярах ауага дlайодаш йола ха кlезигъяови тlайнца социалистически декхараш. Кlеанта яц дало хьакха латта коллективаш. Цар хьинаьча къахьегамо масал гойт кхычарна. Цу тайпарча коллективех ца] я вов Малецкий керте латта техниченски осмотра смена. Поездашта дика ремонт ярах ворта къахьа тlа йолхаш йолча хоме вагонашта хьовзам хургбоацаш хилийтаран тlадья къоасам лоаттабу смена коллектива.

Хlана бетта лакха къахьегама толамаш доах им. Топчиев, Диденко, Резванов керте латтача участкий коллективаша.

Къаьстта эла доагlа промывочно-пропарочни станце коллективах. Мехкадьтта продукташ чуйотташ йола цистернаш кийчъяра октябрь бетта декхараш тlехкхоачашдаьй цу коллектива болхлоша.

Хlанз шоаш бена бахка темп лох ца йолийташ кхы а лукхагlа производственни толамаш доха лаьохlад цар СССР-ах Нохч-Гlалгlайчен автономен 50 шу дузача юбилейнгта пакъяболхаш.

Г. АНОХОВ.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

Республика колхозий совхозий къахьегамхой дикача толамашца накъабоагlа Октябрьски цlейна. Хьажкlаш, гидуарш, дуга, коартолаш, баьцаlаараш чуйиша а баьнна хlанз шекара свекла чуйица бовла боахк, кхиш делладераш.

Бlарча республика хьанйича 1 ноябрь тlаххоачаш 7 эзар совгlа гектара тlоа шекара свекла чуйица даьккадаб е 83 процент. Ачхой-Мартана, Грозненски районашка чуйица бовла боахк, хlаьта Малгlалбика чуйица баьннаб свекла. Къаьстта дика хьийкъай из культура Урус-Мартана района бoахамашка. Цига хlара гектара тlеpa чуэкь 300 центнер совгlа.

Тlадоагlача шера хьувкъама 170 эзар гектара тlа гураь дуа кlан мукхи дlабийнаб. Ялата лаьрхlа гураь дуа аллаташ дlадера план кхоачашъяьй Ачхой-Мартана, Ведана, Грозненски, Гудермесски, Малгlалбика, Наьсарен, Наурски, Ножай-Юрта, Сунженски, Шаьла районаша. Цул совгlа республика боахамашка 35 эзар гектара тlа мошаче доакъаза лаьрхlа а дlадийнад гураь дуа ялаташ.

Цхьайолча колхозашкей совхозашкей планал совгlа гураь дуа ка бола ялаташ дlаде лаьрхlад.

Тlадоагlача шера бlаьсти ялаташ дlадера хlанзе а лаьтта кийчдеш ба механизатораш.

110,3 эзар гектар зиба ахкай е планобичох шн дакъа. Совхха укх хоьа аьхачул 13 эзар гектар дуккагlа хул из. Зиба ахара массарел хьалха а Надтеречни районе. Дерригнех 93 процент аьтте ахкад цига, Советски, Шаьла, кхийолча районий, боахамашка а во делац зиба оахкига.

Цхьабакъда, зиба латта оахкига во лел Грозненски, Наурски, Сунженски, Урус-Мартана, Шелковской районашка. Шелковской районе 35 процент мара ахкадац латта, хlаьта Грозненски районе 61 проценте Наурски районе 68 проценте аьхад.

Бlарча республика хьанйича кхы а 58 эзар гектар латта ахка дезаш да. Ха ца тулкийташ из хулла сихагlа чакхдаьа деза кхашкара белхаш. Царех хертlа пайда эца ховчаьа тороиш йолаш я. Хургболча хьувкъама дика лард йоллара белхаш сихагlа чакхдахара шеpa социалистически яхь лаьржай. Цо толамаш даха ява тел юйта боахамаш къахьегамхошта.

1972 ШЕРА 30 ОКТЯБРЕ ЗИБЬ АХАРА ЙОЛА

СВОДКА

Районаш	План, процентийца
Ачхой-Мартана	74
Ведана	51
Грозненски	61
Гудермеса	72
Малгlалбика	64
Надтеречни	93
Наьсарен	67
Наурски	68
Ножай-Юрта	68
Советски	90
Сунженски	64
Урус-Мартана	54
Шаьла	83
Шелковской	35
Грозный	68
Республике гlолла	66
I.XI—1971 шера хиннаб	57

АЗЕРБАЙДЖАНСКИ ССР. Сумгаитски кlала доккхача заводa — республика бocболча металлурге юкъьатьаро — цlей продукции дlайохьийт вай мехкаш доаццал декъарчон — Болгаре, Чехословаке, Венгре, ДРВ-е — дукхача аьрегlа.

Предприяте дикка лаьккхьа къахьегама ловсийна. Цу гlулакха повдъестал дир технически нардаоаp, къахьегам lамама дерда тlа вlаштlехьдеккхарa, кхьайола производство органьаккха тоалро.

СУРТА ТlА: завода электролаьнца цеxе.

Ю. Рыкина сурт. ТАСС фотохроника.

ШЕКАРА СВЕКЛА—ДАЬХЕННА

СССР-ах Нохч-Гlалгlайчен автономен 50 шу дузара сийна кхаьнкара балхаш йиллача хенал хьалха чакхдаха социалистически декхараш тlайийцадар Урус-Мартана юртбоахама къахьегамхоша. Дика ца доаш сийлахьa кхоачашдош хьабаагlа района дукхагlа дахча боахамий къахьегамхой.

Масела, шекара свекла Сийлахь-боккхача Октябра цlей хьатlаккхачале чуйиха яхкла лоархlадар еррига районa къахьегамхоша. Таханарча дийнахь 1975 гектара тlа кхиина шекара свеклах 1940 гектара тlа ер чуйица ераяй. Юкъерча 6 ноябрь хьатlаккхачале чуйа бергба уж. Хlаьта хlара гектара тlара кхьаьра чуэкь 200 центнер я.

Района боахамашта юкъе массанел дикагlа шекара свекла чухьаккхадий Ленина цlерах Октябрьски революце цlерах ялле Залмханов Вахас кулгалдача Мичурина совхоза къахьегамхоша. Юкъера лаьрхlача гектара тlара 351 центнер шекара свекла чуэ укхаза.

Совхоза къахьегамхошта юкъе дика хьалха латташ хьайоагlа республике цlи хеза йолча Ленина цlерах звеночa З. Умалатовай звено. Юкъера лаьрхlача гектара тlара 500 центнер шекара свекла чуйихай звенос.

Шера-шера шекара свекла кхьуча дика толамаш даьрах кхьургlа начахьалдали деза соргlат — Къахьегама Цlеча Байракха орден оала укх шера З. Умалатовайна.

С. АРСАМАКОВ.

●

ЦlЕ БАЙРАКХ — ХЬАЛХЕ ЯЬККХАРАШТА

Сийлахь - боккхача Октябра сийна шеpра социалистически яхь а йоархаь хьалхаре къахьегам ба Грозненски консервни завода болхлой. 15 цех я заводе.

Тайп - тайпара консервни продукци арахец предприятe, вай начахьалкхен масса йоалче кхlингашка дlаухийт из.

Яхье хьалхара моттиг лаьцай начальник Н. Маркина керте латтача жестяно - баночни цеха коллективо. Дика толамаш дахарах кхара-кхара тоаа Цlе байракх еннай цеха коллективана. Цеха къахьегама оасаре 130 процент хакхъеннай. Къаьстта белгалбаха бова дика къахьега завода ветеран коммунист Филатова Ольга, Синельникова Евдокия, Васильченко Надежда.

Шоллагlа йола моттиг лаьцай начальник лов. Карапетянс керте латтача хикальни цехо.

В. ЦАПРИКО.

●

ЗЯБА ЛАЬРХlА

Сухалбе зиба, латта ахкаш ба укх деношка Грозненски районе «Агагинский» совхоза механизатораш. 2450 гектар латта аха деза ба уж. Цунах ахаца совгlа ахка даьннад.

Дийнахь а бийсан а 20 трактор гlоргlа кхелла йолла кхашка. Шин сменах болх бу механизаторашa. Къаьстта дика къахьег шоллагlча отделене механизатораш. Аха дезача 1800 гектар латтах хlанзале цига ахкaх 1700 гектар латта. — Укх деношка дерригa латта ахка даргда тхо, — йоах агронома нох. Кадиликца.

Зиба латта ахкача къаьстта дика къахьегарна белгалбаьннаб механизатораш Затаев Шамсудин, Идрисов Ваха, Самбиев Ваха, Исламгериев Хьамзат, иштта кхыбараш. Цхьан дейнорма 2 — 2,5-за тlехкхоачашъю цар хlаране.

Хlана Сийлахь-боккхача Октябрьски социалистически революце 55 шу дизара сийна социалистически яхье баьнача механизатораш, цlей дагадейдола делош хьатlакхачале зиборна балхаш чакхдаха лерхl.

С. ВОРДОВ.

СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАШКА ГlОЛЛА

РСФСР: ШАХТЕРАШ - МИЛЛИОНЕРАШ

Сийлахь-боккхача Октябра 55 шу кхза ди герга кхоачаш боккха lолам баьккхаб «Нагорная» яхача Новокузнецка шахтерча Р. Стафеева бригада. «КМ-87Д» яхача механизированни комплексаца миллион тонна кlора ялкхай по агрегата капитальни ремонт ца еш.

Ремонт ца еш горни машинаша боаккха ха дlаьхъе аьнна предложени елар бригада кхо шу хьалхагlа. Цу бригадача кхьа шахтеранна юкъьера лаьрхlача хlара деннен бийсаннен 1310 тонна кlор боахар, хlаьта из бассейне дикагlдола къокхамех цаl я ба. Балха оасаре лакха йолаш техникаг пайда эцар баьхьан долаш доагор дакхаоага дlабаха мах 172 эзар сом лоабеp. Лаьтта кlалхарча механизамай бехар бlарчача шера дlаьхаьй. Из бахьан долаш кхы а 220 эзар сом кходаьй.

Стахеева бригада дlадоладаь гlуллакх хьалхаьнив Кузбасса 50 гергача горняцки коллектив.

УЗБЕКИСТАН: ДУХДУВЛА ХИЙ КХАШКА ДОДА

Кызылкумашца дозув а долаш латтача Нуратински лоамашка хьастий перепись яьй. Царех доккхагlдарех кхашка хий дехьара пайда эца лаьрхlад. Цу дакъе хlанзе а опыт lоаьй Узбекистана совхозий министерства дагlенний - мелиоративни объединене гlишлоехоша. Лоамашкара биоxl хьасто хий тех доакъара культураш тlайолча кхашта. Хlанз царех цlакхайттай аьшкабетонни хий хьалхуьдаргехи ялх километр дlаьхача канала чу гlолла бай болаш улдача 150 гектара тlа хий деххара хий телаш йоача отстойникаш.

Цу лоамашка доккхагlдолча Ахчобски хьастаца хий тергдолаш йолча хий деххача системана проект оттае йолаьй. Цар тела хий дехка лаьрхlад кхо эзар гектара тlа.

ТАДЖИКИСТАН: БАЬЦИЙ УДОБРЕНЕШ

Тайп-тайпарча культурай бlаь образаш теккай таджикистана Вахшски зональни опытни юртбоахама станце агротехника севооборотий отдела заведующе Николай Степановиц Паршикура. Дуккхача шерашка хьийгача къахьегамо лаьрхlар — болмбиш кхьийола культураш дlаоача лаьттаашта пайданагlа йола баьций культураш малагlаш я хоа.

Сиха кхачаш lукал ца эшаш я гураь гlадувла жlовка яха lажагlа зизен рапс — Таджикистане цlаккха а хилаза йола керда баьцаш. Октябра хьалхарча шиннагlа дlайийча мaот беттага кхачалехьа хlара гектара тlара 500—600 центнер моша доакъер яхь цар. Боцмби хlаба бутт эшаш уж тlайола латтай оах: органически удобренеш хьаьнду лаьтта. Цу тайпарча лаьттамка дlабийна боамби хlара гектара тlаза пхи центнер дуккагlа бoал.

lалмахочоа хетачох, из проем пайдана кургьа мехка хий деххача лаьттай еррига зонашка.

АРМЕНИ: ХОЗА МРАМОР

Оникса хьисаперa мрамора йокхха гана гучаьйнад Севан яхача lамa гаьна йоацаш. Цу ший тайпара кхоаш техьа шт шеф сома тlоa 15 квадратни километр гаргга хоалуш ба.

Оникса хьисапера мрамор нагахьa мара па кулно тайпара йола физико - механически декоративни башха-дика хlамаш йоахкаш я. Цунна хехх дика хьокхалу, атта бурув тьовзалу, шаьрлу. Ваьде-кlай, дошо бесса-lажагlа, сийрда-баьццара lазаьнате хоза кхера ба из.

Хlинаалиа Агамзалу яхача юрта юххе кlезиг-дукха мара гучабаьннабацар цу тайпара кхера Армене. Цунах пайда ийцаб республика столицера общественни зданешь. «Киевская», «Маяковски майда» яха В. И. Ленина цlерагlча Московски метрополитена стаьнцеш чухьера ягоа.

Кевда гучаьнна мрамор йоаллаа моттиг бокъонца мелла йохкара балхаш деш да хlана.

(ТАСС).

КЪАХЬЕГАМА ВАХТЕ ЛАТТ

Сийлахь-боккхача Октябра сийна къахьегама вахте эттa кьниера къахьегаш ба «Чечингпромстрой» треста гlишлошъераш укх деношка.

Вай республика городашкеи боллой, посёлкашкеи тайп-тайпара объекташ хьалъю цар.

Социалистически яхье хьалхa лат начальникаш Самойлов Владимири, Алейников Андрейи бола №№ 6, 7 йолча гlишлой - монтажни управленей коллективаш.

СМУ-6 гlишлошъераша Октябрьски районе хьалъяь 100 меттига лаьрхlа туберкулезни больница эксплуатаце дlаелар укх деношка.

СМУ-7 коллективо хьалъяь е вьаккха бола ба йолалайтар А. Шерипова цlерагlча Грозненски мехкадьтта чакхдоккхача завода карбамидин депарафинизаце установка.

М. БАТАРМИНОВ.

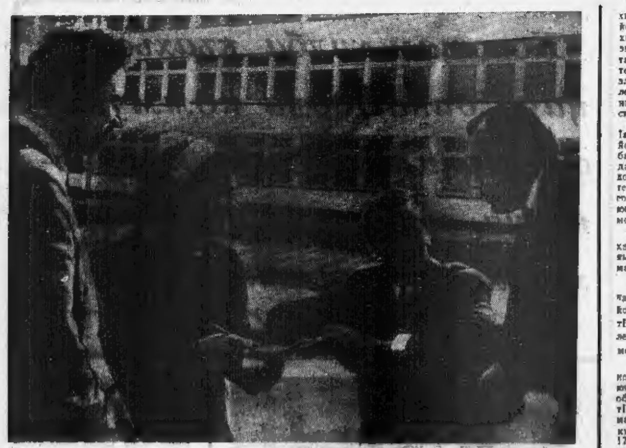

ЛИТОВСКИ ССР. Юкъерча образовани школий дешаре - материальни база чIагIъеран Каунасерчу дукхахйолу предприятеш дика традици а хилла дIаэтта. Цу гIуллакхе шефаллатор хилар автоматизаци средстваш Каунасски экспериментальни завода коллектив. Цо хIокху шаре шена [illegible] совгIат тIедоьгIна [illegible] эхча хьолану [illegible] пособеш, спортинвентарь, хIахарш [illegible].

Укх шере каунасски фабрикаш заводаш [illegible] шефалла школашна.

СУРТА ТIА: шефство дохучу автоматизаци средствий завода [illegible] Каунаска 26-чу школе. Аьрдехьара лаьтташ — заводан партийни организацин секретарь Сигитас Гедрикас, школа директор Регина Климавичене, завкома председатель Казимирас Шукис, школа директоран заместитель Витаутас Александравичус.

М. ОГАЯ сурт.
ТАСС фотохроника.

ХАННАХЬА Е ЕЗА IАН КИЙЧО

Гуйран - Iаьнан замалахьа шоашта кийсдургйолу халонаш йоцуш хила беза республика энергетикаш. Шелал эттачу хана предприятешта дуккхагIа эш электрически йовхаллен энерги, дукхагIа ним тIийбода энергетически оборудованина.

ДIахьедана - халачу Iайн энергетикашна коштIаш йолу Iаьн кийчо на яр а балхана кхоачамбоацараш нийсдалар а бахьан долаш оборудовани болаш, бIарчча предприятеш сецаеш моттигаш нийсъелар, горигачу энергосистема болх юкъагIбаккхар, хьераш болаш моттигаш а нийсъелар.

Цун кертера бахьан дар шей хаьннахьа оборудованина ремонт а яь тоххам ца бар, энергокхоачамаш хьурмат доацаш дIахийтар.

Вахьда, республикерча дуккхача предприятешка цу гIуллакхе а коштIа уйла а а гIуллакх вIашшIехьдоаккхадац хIакъ а. Эсала лел цу хьатIайоагIача бехктоикамерча хана кийчо елта.

Масала, 1971 шера организационно - технически мероприятеш юкъейоалаера, технологи тоаера, оборудованина рационально нах тIалоаттабара чотах удельни нормативагIа йоагIачул 44,3 миллион киловатт - сахьат электрически 172 эзар Гкалорий йовхален энерги кхоачча, укх шера I-ча квартало республикерча предприятеш йоагIачул совленагIа йоайяр 15 миллион киловатт-сахьат электрически 117 эзар Гкалорий йовхален энерги. Цу совленагIа йоаьча электрически йовхален энерге кхаь даьнах шин дахъа «Грознефть» объединене чуйоагIача бурунтохара болхий управлени бекийта яр.

ШоллагIча квартало энергии йолаш моттигаш нийсъеннаде а, хьалхарча ах шера удельни норма совленагIа йоаль электрически энерги 1,3 процент а, хIокху йовхала яр — 2,9 процент.

Удельни нормагIа йоагIачул энергиа 10 процент электрически, 15 процент йовхален энерги йоайяр ацетонови заводо, кога гIирс беча фабрика — 14 процент электроэнерги. Иштта совленагIа электроэнерги йоаьй №№ 1, 2 йолча гIишлой - материалий комбинаташ, Ассиновски консервни заводо, №№ 3, 4 йолча мехкъечаь заводаша, «Трансмаш» заводо, кхычар.

Цхьаккха хьурмат доацаш йовхала энерги йоайяр кондитерски макаронашьечей фабрикаш, Грозненски [illegible] конструкцей заводо, духхакомбинато, «Чечингстройтранс» автотранспортни объедини, республикерча кхы дукхача предприятеша.

СССР Министрий Совето социале бахьб доагор кхолара энерге потребителаша 1972—73 шерашка гуйран-Iан замалахьа эшаш йола электроэнерги шин процент лохъяра лаьрхIа йола мероприятеш кийчъе, яьлла.

Цу социга хьежжа республикерча предприятеша 1972 шера III-чей IV-чей 1973 шера хьалхарчей кварталашка 0,96 процент электроэнергии 0,7 процент йовхала энергии кхоар духьа организационно - технически мероприятеш оттаьй. 1971—72 ш. ш. 0,55-ей 0,46-ей процент мара ца хиннача.

Нагахь сана «Грознефть» объединене предприятеш СССР Министрий Совето бахьа Социга хьежжа электроэнерги 2 процент кIезигагIа дIахийта мероприятеш кийчъяьлла, республикерча электроэнергии 50 процентчул совнаха энерги 87 процент кхоачача «Грознефтехимзаводы» объединене предприятеша оттаьнна мероприятеш 0,67 процент электрически 0,66 процент йовхален энерги кIезигъе мара лаьцанIадац.

Цар укх мероприятеш кхоачамаш тайпара оттаьяле а, энергокхоачамех биза пайда эце, цун кхоабара торонаш йолаш я. Масала, Анисимова цIерагIча НГНПЗ теплофикационни хьй доадеш хиларо шера 8,5 эзар Гкалорий йов, хIанта парапроводий, теплооборудовани кхолларешта ремонт ца яр а йовхала энергех боагIача кхиссое найда эца ца хар а бахьан долаш шера 2 эзар Гкалорий йовхала энерги йов.

«Малгобекнефть» НГДУ объектий электрическа цIалашъю фета гIоллар[illegible] къаьнарча конструкцех йолча линешца. Сомала кхоачам болац дац саьргаш, Уж проводаш кхачамхилла социа долча кIала саьргашна хьйла шера 174 киловатт-сахьат электроэнерги кхое торо хургьяр. НГДУ укх шера хьалхарча ах шера совленагIа йоаьча электроэнерге хьисап дича уж бахдина хагIа дIалаьна а дац чакхдалар боккхача лоархIаме дар.

«Старогрознефть» НГДУ пхьйола объекташ 220 вольт йолча бахна экономически йоалаца электролинешца Iалашъац я. Уж лиеш 380 вольтии йича шера 186 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхое йиш я.

ЧIоагIа чоалхинем халей гIуллакхда система электростаний кьыта хий Iалашиелга. Цхьа чаккхдьяне хий — конденсат—юхачуккхачаро дикка [illegible] боакхар хими [illegible] службой [illegible]. ХIанна а, [illegible] [illegible] дергдаь. А. Шерипова цIерагIча ГНПЗ цу [illegible] [illegible] тIехьдоаш хьчар. Цо [illegible] [illegible] конденсат [illegible] дайтара договорий деххар. Масала, 1971 шера цо ТЭЦ-е юхадайтадаш 42 эзар тонн чакхдаьккха хий, хIаьта укх шера 8 бетта — 16,6 тонн. Из юха ца ккачайтарах заводо совлеяйагIа тадаш дийнал 186,2 эзар сом.

Йуккъара предприятей кургалхей декхарийла ба ер хьатIаэтта гуйран-Iаь ха промышленни предприятей еррига энергетически службашта лел бехктохкаме а ха. Цу хана масовая а хана хьагучаюал кхоачамбоацараш доля моттигаш.

ХIана хьатIадоагIача Iай энергосистема беррига хьй тIабахийта болх бергба, бахьда резерве хила дела энергокхоачамех ца хила тарлу. Цудукха боккхал мехьо да дIара кхоаль киловатт-сахьат, хIаь гигалори йовха.

Укх хьатIаэттача хана энергооборудоване [illegible] бала бергбаь энергепа объекташ Iалашъерна хьурмат хургбоаеш хьалаш хьахелла а, кхоачамбоацараш хьагуча дала тарлу моттигаш шей [illegible] лаьц, уж хургдоала кхьакъаш лаца декхарийла ба цу гIуллакхна бехктохкамо бараш, иштта уж декхарийла ба цхьа балхаш хеш болчарна [illegible] техника ма ихкера [illegible] хьай-та а.

В. ФЕДОРОВ,
«Грозэнерго» энергоуправлене энергосбытов начальник.

ДИКАГIЧАРЕХ ЦАI

«Чечингсельстрой» треста аьшкбетона конструкцей завода кху чакхйоахачен хьун хIамаш ешачеха дукха бригадаш а дIахьелахьа пятилетка шоллагIча шера плани юбилейна сийна тIайдица социалистически декхараш толамца кхоачамдаь. Цар цIераш йоалача хана кеха кулгалхоща, партийни, профсоюзни организацешна астера хьалхарчарца цIи йоаккх Станцкевский Константин Карлович церта лаьттача станочникий бригада. Иштта цо дика толамаш дехара бахьан малагIа да доаргда цхьа Константин Карловича шей бригадица пятиминутка ешкана кхта кийсвеннача сага. Iуйрийна болх дIаболабелехьа хIара дийнахь ю цо шей тайпара йола уж производствени совещанеш. Цхьа бригадица беррига членашта дIадоаьйт цо селхан бригадана кертерIдахьинара тахан хьалхашка латта декхараш. Уж толамца кхоачамдаь бехктохкамегIарча балха тIа хьожабу цо цу балха тIа йоаккхагIа опыт йола станочникаш. Цар болх иштта дIабода дьокаш, царна кхар сихха тIайхьеш, нагахьа [illegible] [illegible] даь ядинавале бригадерча станочникашта ладда дIа а етто царна хьоккхач тадар къахьегадолалу вер. Станцкевский.

Вашха-дина кулгалхо хилара совгIа тешане новкъост а да Константин Карлович. БригадерагIа моллагIа болалой цацегаш хилча шей еррига бригада а кийчо цунга хьажа, цIогIа фу эш хьажа йода яз. Шийна къахьегаш болча нахана Iаьмерзах базамен за лов. Станкешевский, цхьабакъда, царгара доаттIар хьа ца декаш а вац из. Нагахьа моллагIа доала болхло балха тIа гIалат доала е къахьегама, производствени дисциплина цо толаеь моттиг нийслойя бригада юкъерча собране духц из гIуллакх. Шоашта юкъе уж сецна доле тIулаккхаш тарлургдоацилга дIахайт. ХIаьта шей оагIорахьара моллагIчуйна а новкъостал эше из де а кийча ва из. Каст-каста то йиш а из къахьегаш боахача болхлошта новкъостал дел е царна шей опыт дIалуш хьехамаш деш.

Ше бодж беш йола производственаш бахьан долаш а шей низ кхобергболаш вац Константин Карлович. Цхьа кIира совгIа ха лаьхьар бригада хьу да хилар бахьан долаш болх ца беш. Из гIуллакх цехан коллективо балха чIоагIа Iетккъаргдолаш а октябра цIей сийна тIайица социалистически декхараш кхоачаш ца дар кхерам болаш а долга дика кхетадир цо. Шей бригадерча болхлошца дага а ваьнна октябра бетта тIехьарча кIирагIа смени норма 180—200 процент кхоачашъе дош делар станочникаша. Цар дош чIоагIа хилар. Нагахь смена дIакхеллар цар шин норма кхоачаш ца еш. Цудухьа цеха коллективо толамца кхоачашдо ше тIайица дийна социалистически декхараш.

Иштта къахьегаш из вола тхьесча шу гарта ха а, царех шиъ шера бригадир белаш болх беш ва из. Цу шерашка хьинара къахьегаш из белгалвелар бахьан долаш цаьерча болхлошта юкъе эгера хьалхарчарна коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи элар цунга, хIаьта цун бригадина из сийлон цIи елар 1970 шера.

Общественни балха тIа а хьинаре дакъа лоац цо. Из ва профсоюзан цехкома член. Ше болх беш вачча коллективо нийсдоаккх кхоачамбоацараш, дехкие гIалатеш каст-каста дукха уттаду цо цехкаш. Цу гIуллакха бахе бараш хьегуш а бовлаш уж бехктохкаме [illegible], царна ба боагIаш болаш бац. Коллективо балха тIа нийслуча кхоачамбоацарий из мастерагIа хилараш, шей производства дог лоаш хиларех шера шера дарж из лакхеха чекхиллала. Уж декхараш цо лаьхе ца аллара дуьна цIенна дикаш кхоачаш а дукха.

Хьамара къахьегаш дика тоаьмаш декарих цунна тайпа совгIаташ а дукха да. Иттех Сийлен грамота енна цунна, 1970 шера елар цунна Ленински Юбилейни медаль. ХIаьта къахьегама хинжка тIа дIа а ялалаш цхьа бархалаш, тиймка ахчан совгIаташ Iалаьмате дукха да. Укх тIехьарча шерашка цIаккха тIера Iа ца доалхаш Сийлен доска тIа хьалтеха доаь цун портрет.

В. КОСТОЕВ.

Мархех доала зе

Вусадба дыьца еттара лирагIа, наха доккхагIа ер деш гIуллакх да мархаш кхабар. Цун маIан дашха ца доаш дика кхетаду бусалба да лелаберьна.

Бъаьшарча цхьан хинжка тIа иштта дуьц цох дьаца: «Пайхамаро мархах дьаца салаш, гоова бьерем хьалха кхиаб дарна хевал, хIаьта гIаш бераш тIехьашкалхьа хиннаб. Пайхамаро дьинад: «Кхь дийнахь марха кхабалацо. Iаьрбей моттала дьинад цо ер, тIехьа боагIарашта ца хаварна кхь денах [illegible] хьа дьинад.

Шера боагIача цхьан а [illegible] бетта дахьа шей духьа яхаш Iуйра саттесача дена сайрийна боад къахьабалавьна дуча хIамах мотт ца тоаш ха йоаних из хьоабаьна. Дийнахь сарралца моцаме дег Iуьдаш корта лазабьина лийшнача саго саръахь Iохай хIама дуъ, цул совгIа ха йоацача хана юха гIетте а дуъ. Цу тайпара ха йоацача хана дукха дуъаш дола хIама лац воро. Цу гIуллакхо сага, хьалха могаш воацаш хинначун хIаьта а лазар айду, могаш лийшнаьчун гIоьрра доаду.

IаьдаIа балха боахкарий дена доаду, бераш цамогаш ду. Мархаш кхоабар цхьаза сахьетам чура воаккхаш моттигаш а нийслу. Нервни система меттара яьккхача марха кхоабача саго дега гIалат доалийт. Iоараш школе хьеха нерделар кхетадеш, урдаш Iемаюлац царна.

30 дийнахь хIаьа ца дуаш гIоавал доаду гIуллакх хьалха, сенна эш? Шоаш лераде пайда доалашацар долга кхеть ца доаге да халагIдар.

Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш декхарийла я мархех доаль зе хиха дIа а довийташ царга шоай могашле лораяра гIуллакх кийса холадайта.

Х. ГУЛОЕВ.
Сунженски района Гамурзиевчарча больница лор.

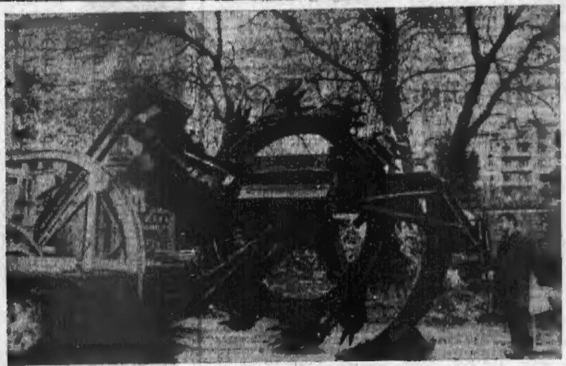

МОСКВА. СССР ВДНХ Фрунзенски набережнерча «Гiишлоашъяьга» кхача раздело хьайийлаяй «ГIорадь латта хаьраду машинаш» яха тематически выставка. Цига хьагойташ а цхаз бола керда экскаваторий, бульдозераш, фрезерни машинаш.

СУРТА ТIА: гIор лола йолаечача а гIор йоаллача а латтанка сангараш ихара йола БТМ-ТМГ яха роторни экскаватор. ГIор йоаллача латта сахьата 1,5 метр кIоарга 800 метр йаьха сангар йоаких цо. Из хьаьй Министрдормаша Дмитровски завода. Из хьахелта вIашт Iехьдаьнхад главмосстрой СКБ.

Н. КУЛЕШОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

МАГIАЛБИКЕРА БЫТОВИКАШ

ВIоа гарта еар ва МагIалбике шоай мажидьттахой городе, юрташка бахача наха цо халлаш хоза барзкъаш, кога гIирс кийчбеш. Тимашка сонна мара нах хадеш укхазарча бытовой хьашташ кхоачашдеча мастерскешкара.

Лакхъаний укхазарча мастерий говзал, барзкъа хяржа Iемача тахарча нахьа хьашташ дизза кхоечашъе Iемаб. Болх хIаве шера дукхагIа дуъ.

Нагахьа сане 1968 шера хIара магIалбикхочо шера деш дола бытовой гIуллакх 1 сом 20 кепиг мелла мара хиннадене хIанз 7 сомаге дIаккдьчад ца, Укх пятилетке хIама ца эшаш воаналлазза дукхагIа а хургда.

Дикка лоацъеннай заказаш кхоачашлу ха, ХьалдагIа юкъерча лаьрхIача цхьа заказ кхоачашдеш 1—2 бетта хьежа эзар клиента (масала пальто, костюм, хьалхара чоалхане барзкъа деш), хIана 5—10 де мара дахкхеш дукхагIа доллхе а.

ДегIабоагIаш, оналгаро хувалуш боагIа укхазара бытовой болхам. Тайп-тайпара мастерскеш чуйола доккхий пхиъ бетта кIа да городе а района юрташка а дийола «точкаш» йоацаш. Юрташкара даараш совхозаша шоай чотах хьаллдеш. Йоккхача городе хила а торм болаш я. «Алханчуртский» совхоза шийна хьаллъаь бIарчча бытовой комплекс, Иштта да «Ингушский» совхозо Инарке хьалдаь бытовой гIуллакхашта лаьрхIа дола цIа а.

— Городе бахача нах наха йола мастерскеш хIана ца мелаш ерритаеш а хьайийлла даьлнад тхо, — яхаш дуц укхазарча бытовой комбината директор Хьалиров Iийсас, — хIанз беррига теркам юрташкахьа ба тха.

ХIара кIира шозза лаьрхIа эр гIуллакха аIагIаеш бригада чакхйола юрташка гIолла заказаш хьаьцаш а, хIаьта цига шоаш болча ук кхоачашдеш а. Цхьа совгIа вела бу эш, дукхагIа бахам сонна ба, малагIа тоаер нахата тоъер а хьаш бытовикаш. Тайп-тайпара говзалаш йола мастерий хул цу бригада юкъа.

Шоллуш лаьтт бытовикашна ассортимент тоаерий ассортимент а. Дукхьал укх шера археча болабаьб укхана бераш. БоккхагIча магIача нахьа, цхьалхеда кога гIирс, костюмаш, тайп-тайпара спортивни барзкъаш.

Дукха ха йоацеш болх ба болаеннай цIенош хеча наха лака тоеш. маIараш дуъ, кийнаш, тхоенаш техника мастерски. ЦIеноа дотта боалада а вIашагIъеллай. Района бытовикаша шийка деттача цIенашта Боков Муса, кхьибараш.

Балха йоккхача говзалца вайна дIабайна дукха ба комбината болхлошта юкъе. Царех цхьаберий цIеваш яьхар тхона директора. Уж ба хIаьнаш тегавеш Долгиева Марет, Ханиева Хади, Богиева Мадаш. Ахмадова Iайно, Долгова Хьава, барзкъаш доатараш Шидиева Хадват, кога-гIирс бу Мунальгова Лойла, Аевкир Жоре кхьибараш.

Района, города промышленни предприятеша юкъе хьожача социалистически яхье хьалха летташ СССР-ан Нохч-ГIалгIайчий автономе 50 шу хьозаь цIейна дикача толамашца кекъайра бытокомбината коллектив. Ийс бетта мессейолча пунктий задани дукха тIаккхоачашдьхьй. Укх денош кху а сийрагIа боаг къахьегама сийг.

М. КАРАЕВ.

ЦIЕЙНА НАКЪАБОЛХАШ

Грозненски района бахамий къахьегамхой шекара свекла нагбуш, чуэцаш ба укх денашка. ПешагIа 4.500 тонн шекара свекла пачхьалкхенга дIачуяра эзаш дар бахамо, хIаьта 30 октябрга кхачаца чуйилча шекара свеклах 4.100 тонн, кабуцах — 2054 тонн хилар.

Бахамашта юкъе хьаьнача социалистически яхье хьалха лаьт «Советская Россия» колхоз. Цу колхоза къахьегамхоша хIора гектара тIера 220 центнер шекара свекла чуяьна, 170 центнер а эшт. Кабуца дика хIама боагIаьяккха ер № 3 йола отделене. 170 центнер кабуц гулае укхаза хIара гектара тIера, цоагIа 150 центнер шера йоалача.

Гектара дика кхоабй кабуц ер. Сайдеева кулгалдерча бригада — хIора гектара тIера 350 центнер.

И. БОЙКО.

СССР хьалх 50 шу дизарга

ЦХЬАТАРРА БОКЪО ЙОЛЧА ХАЛКЪИЙ ВЕЖАРИЙ ЦХЬОАГIО

М. П. ГЕОРГАДЗЕ,
СССР Лакхехьерча Совета Президиума Секретарь

Доза да а хилла вай Даьхен историна юкъехахал 1922 шера 30 декабрь: цу дийнахь Москве, Дошкхача театре, хьайийлало дуккхача къамий цаI йола пачхьалкхе — Советски Социалистически Республикай Союз хьайр хьакхайкхадаь йола Советий I Еррига-союзни съезд. ССР Союз хьалхо — пролетарски интернационализма идей йоккха котало. Коммунистически парте Ленински политика чакхъяьккхарах лаьина беркат.

Сийлахь-йоккха Октябрьски Социалистически революци котъялар бахьан долаш хьахиина шоай лоIамера советски республикаш шоай мукъагIа вIашагIкхеталар хьалхагIа пайтан цун бахьча Владимир Ильич Ленинец боккха теоретически практически болх баьб къамий программа оттаяраш чакхъяккхараш. Цу балла лоацхIам чхаьстта шаьра кхетабеш хургба, нагахьа сана исторически дегIаахара тайп-тайпарча стадешка хинна дукха къамаш национальностеш даьхача пачхьалха Россе къамий дош мел цца лаьттар дагадехача. Царизмо, эксплуататорски классий хьаштанц хьал а лоаттадеш, къамашта юкъе масе тайпара конфликташ хилийтар, хийра даьхад гонмал юкъелийхкай, шийна болча аьттонна экономически культурни гIуллакхашта тIехьа лоаттадьад «туземни» олаш доле халкъаш. Тамашъа. Российски империя йохарца цхьана къамий сепаратизм чIоагIлуш, националистически тенденцеш дукхагIа хулаш хинна хилар. Белгала мах баь варгвоацаш боккха ба геттера довдача хаьнашка деррига къамашта национальностешна бIарчча цхьа союзни пачхьалкхе а хьа кхотаде, цар низаш керда общество хьалъера тIадеразде нагача Коммунистически парте доахаьхIем.

Вай мехка халкъаш массе оагIорахьара дегIадахара юхь дIайолаяь бола Октябрь котбаьнача тIехьагIа В. И. Ленина хьа а оттаяь, массе оагIорахьара бакъйий къамий советски республикай бокъонаш цхьатерра хиларех шоай лоIамагIа дIашагIтохарех принципаш лаьде хилаш йола федеративни пачхьалкхе хьайра идея. Цо хьахьекхад советски республикай йихха цхьоагIо ца хилча капиталистически гонна юкъе йолча хьалашка цаьна шоаш лорадолург ца хилар; республикай цхьоагIо ца хилча вIашIехьдергдац империализмо дохадь производительни низаш юхаметтаоттаде а къахьегамхой хьал-торо Iалацгье а духхьал союзни республикай цхьоагIоно торо лургья бIарчча цаI болла, бIарччача цхьон пайдагIа нийсбеш бола социалистически болхим хьебе. «Вайна эзар къамий шоай мукъагIара цхьоагIо я — белгалдьхад Владимир Ильича, — цхьап къамнага во хинна цхьанна а тайпара низ тIалоаттабайтаргбоацаш йола цхьоагIо, — бокъонца вIашаш тешам хулга, вежарий цхьоагIо шаьра кхетаелга, бокъонца шоай лоIаме бвета кулга хьарде уаха цхьоагIо».

Халкъий доттагIал тоадера эпар тайп-тайпарча къамех бола къахьегамхой социалистически хьисапаш тIа вIашагIа а беттаь. Цар къамаш хьашташ низзагIа теркалделга Iалашдергдолаш пачхьалкхен устройства форма я. Из декхар кхоачашдара новкъостал дора федераце. Октябрьски революци кот ма йьлинге а хьахинна, хьалга диллача эггара хьалхара социалистически федераце а хинна дIаэттай Российски Советски Федеративни Социалистически Республика. Из хьахиннай автономе лоода тIа советски федеративни пачхьалкхе санна. Халкъаш вIашагIаеттаща кхотаделш хинна бокъонца йола центр яр РСФСР, шей тайпара ССР Союз морг хилар цунах. Иштта дакъа цунга кхача Советски Россега «сряле» хилара лаьда тIа лаьтташ денао. Исторически вIаштIехьъянний из эрсий пролетариата карагIдаьна революционни хIамаш, шоай социальни хьамален коотамикъьале бахьан долаш кьовсам лааттабачча халкъашта до шей са ца кходелеш шийна болча аьттон духьа доапаша даь новкъостал къахьегача адамаша къовбаллаь тIамцарах хьахиниар санна.

Царизми капитализми дIаинкхар духьа халкъаша цхьана лоаттабьича кьовсамо, кхыча мехкий интервенцеш чурча контрреволюценаш духьаларча советски республикай айдача тIема-политически цхьоагIоно. Генуэски Гаагски дунен халкъашта юкъера конференцеш йолча хана республикай бIарчча цаI хиннача дипломатически фронто гражданска тIом чакхбаьнача тIехьагIа халкъа боахам юхаметтаоттабеча ханех вай мехкарча халкъий хиннача чIоагIача бузамаша бокъонца дог Iеша а деш хьахьекхар. Октябрьски революцие хьадаьхараш кхотадьча болхлойн ахархойн низашта мара лорадулургдоацалга. Уж фактораш яр дукхача къамех латта бIарчча цаI йола пачхьалкхе дьакра тIехьарча деррига халкъаш вIашагIтохара болама ладде йийшераш.

1922 шера октябре хиннача парте ЦК Пленумо ма яора хьаллайцар советски республикаш ССР Союз а еш шоай лоIамагIа вIашагIтохарах йола ленински положени. Пленумо тIайийшача социа тIа дувцаш РСФСР-а, Украинана, Белоруссеца, Закавказски республикай Федераценца (Азербайджанах, Арменех, Грузех лаьттача) юкъе ССР Союз а а уж вIашагIтохара хьакъехьа договор дайза дарг ца хиларах. партIатта цунна юкъера вIаьла царех хIараннена бокъо а луш. Советски республикаш бIарчча цхьа союзни пачхьалкхе а а вIашагIтохара идей массе метте массина оаьза я вонаш хьалйьецар болхлоша, ахархоша, хьалхалаттача интеллигенце. 1922 шу чакхдоалаш хиннача Советий республикански съездаша Союзе вIашагIкхетара хьакъехьа решенеш тIайийшар, из сихагIа вIашагIйоллара тIахьийхар.

1922 шера 30 декабре делкъийга шийтта сахьат даьннача тIехьагIа хьайийлалар Советий I Еррига-союзни исторически съезд. Шоай болх шоаш дIаболабеш делегаташа чIоагIа кегаш айлена а болаш новршал дазьийтар цамогаш хиларах съезде ва йиш йоацаш иеса хиннача Ильичага. Ленина съезде хиннаваь цхьабиргда, цуьнан цу ленински лакхайкхабир цо автономни республикай бокъонаш а йолаш советски республикаш РСФСР-а юкъа ялийтара плана чIоагIагIа критика еш бола «Къамий хьакъехьара е «автономизаце» хьакъехьарча лелкахх» яха шей боккха-декха болх. Цхьатоарача бокъонийла шоай лоIаме хиларах замсапанашца хьайьча советски халкъий пачхьалкхен союза ленински принципаш чакхъяьхар съезде тIайийшача ССР Союз хьалхах йолча Декларацеи тIех Договора тIаа. 1924 шерарча эггара хьалхарча союзни Конституцеца лаьде йийшар.

СССР Iаьдала лакхехьара орган хилар СССР Советий съездах, хIаьта съездашта юкъерча хана — СССР Центральни Исполнительни Комитет (ЦИК). ЦИК-а кулгалдеча юкъе республикай цхьатоара викалаш хилара принцип лоархIаме хилар белгалдаьхача Ленина бокъонца хеттача тайпара ЦИК-а председателаш хержар М. И. Калинин — Российски ФедерацегIара, Г. И. Петровский — УкраинагIара, А. Г. Червяков — БелоруссегIара, Н. Н. Нариманов — Закавказски ФедерацегIара. 1923 шера хиннай ЦИК-а шоллагIча сесса вIашагIъеллар СССР правительства — Халкъа Комиссарий Совет — Владимир Ильич Ленин корта а волаш.

Социализм лаьрьеча юкъагIа

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 2 ноябрь, 1972 шу.

ВАЙ РЕСПУБЛИКЕ ХЬАЙБАЙ ПРОДУКЦИ СОВЪЯККХАРА

КПСС XXIV съезда решенешка чӀоагӀа уйла тӀаахийтай вай мехка хьайбаш леладелга дегӀадоалйора.

Хьалхашка летта декхар мин тад аьлча, укх гергтерча шераш ка бахача наха мазшна хьайбай продукташ йоахилга, къаьстта къахьегамхошта кхоачамхилла дулх, шура, фуаш кулийтлга.

1975 шера Нохч-ГӀалгӀай АССР-е доаккха дулх 28 эзар тоннага дӀакхоачаде лерхӀ, вешта аьлча 1970 шера даьккхачул 43 процент дукхагӀа, хӀаьта шура — 119 эзар тонн — 33 процент дукхагӀа, тха — 2626 тонн — 13 процент дукхагӀа.

Уж декхараш кхоачашде деза хьайбаш оалхазарехи дебадара, хьайбай продуктивность доаллъарий база чӀоагӀъяра лорда тӀа деккхъяра, хьайбай фу тоа а дешаемежной бола тоабара чотай.

ЧӀоагӀа терко е доакхарийна да вай продукцега дӀадодар чухьнахьа деккхара, хьайбаш лелаерчара бола пайда тӀабахьаш хилийтара.

Укх шера 50 шу дуз СССР хьаьлъ, иштта укх шера лезлерсга Нохч - ГӀалгӀайчен автономи вӀашагӀъеала ах бӀаь шу дизара шӀей а.

Къаьстта хьайбаш лелаяра дикка эттув болаш хьалаш отт КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума парте XXIII съезди дикхавул тӀехьагӀа. Дикка тоаелар республика юрта боахама материально - техническа база, дукхагӀа капиталовложенеш хьожакӀ хьайбаш леладелга индустриальни лорде тӀа деккхъяра бух кийчбера. Хьакхеллар хьайбаш лелаяра боахам рентабельни лорде тӀа ийсбара хьалаш. Цу дерригнеша юкъерча хьайбай боахам дегӀабоалдебара шинше дола хьалаш хьакхеллар.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума хинначул тӀехьагӀарча ахе шера республикера масса а тайпа хьайбаш оалхазараши дикка дийбар, хоадамболлаш деккхъялар цар продуктивность.

ХӀаьта е хӀинна болаш бола хьайбай продукташ ийярех яхарвш боарам ихоевамболеш бац. Укхаза белгалдаьккха даза республика бахача наха мазшна дулх, шура, кхийола хьайбай продукташ хӀана а Ӏалашъеш ца хилар. Цхьацдайолча хеа продукте дикаж а ассортимент а наькха хьошташ кхоачаш да деш хул.

Уж дорргаш а тохкадаьд, республика хьайбаш лелаелга дегӀадоаладара нйслагӀча пятилетка плейа лорде деыщад.

1971 шера из программа хьачаъяра дика юхьиг дӀайодайир вай республика. НйслагӀча пятилетка хьалхара шера вай республика доаккха дулх 22 процент тӀаккхийттар, шуреи тхан — 19 процент, фуаш — 9 процент. Хьайбай керттера продукташ кийчъяра планаш кхоачашъяьй, хӀаьта шура, фуаш, тха кийчдара социалистически декхараш а кхоачашдаьд.

НйслагӀча пятилетка шоллагӀча шера республика хьайбаш кхабараш декхарийла ба пачхахьалкхенга 34,1 эзар тонн дулх, 86 эзар тонн шура, 82 миллион фуэ, 300 тонн тха доахка.

Уж декхараш толама кхоачашдар дукхе хадданза йоакхо е эза продукташ душ дола хьайбаш дебадара. Ер шу чакхдоллаш республика колхозашкех, совхозашкеи, госхозашкеи 157 эзар хьайба, цу даькъе летта доахан — 87,6 эзар, хьакхарӀ — 131 эзар, жа — 582 эзар, хӀаьта 700 эзарега кхоачаш кол тӀера оалхазар хила деза.

Цунца цхьана хӀара кхоабача ӀаттагӀара йоаккха шура 2200 килограммага, хӀара котама тӀехьара гудду фуаш — 150-ега, устагӀан тӀера доаккха тха — 4,5 килограммига дӀакхоачаде а дӀачудуш дола хьайбаш оалеи деци буси кхоабача хьайбашта тӀадетталу дулх дукхагӀеи хилийта деза.

Белгалдаьккха деза уж декхараш кхоачашдулургдолаш хилар а, тахан вайна карагӀдаьннар кӀеларга хилар а. ХӀана вайгарчи фух долча хьайбашкарен оалхазарашкарен йоаха продукци 1,5-эзза 2-эзза совъяккха йиш хилар а тешшаме да.

ХӀара кхоабача ӀаттагӀара 3000—3500 килограмм шура йоаккхилга, хӀара устагӀан тӀера 7—8 килограмм тха доаккхилга, хӀара дулха кхоабача бежана деции буси 900—1000 граммашъ дозал тӀаккхеттийтилга республика цхьацдолча бодхаманта а производстве хьалхалаттараша а карагӀдаьнна хӀама да.

Сунженски района Кирова цӀерагӀча колхоза хьхалаттача доярка Мария Александровна Рыбалкос 1971 шера хӀара кхоабача ӀаттагӀара 4657 килограмм шура йаьккхай. «Шелковский» яхача племенной жа кхоабача совхоза воккхагӀволча жаӀуне Науруды Ахматович Эсмухамбетова хӀара устагӀан тӀера 7—8 килограмм тха доаккх, хӀара бӀаь жийна тӀехьа 140—145 Ӏаьхар а хаьбу.

Хьайбашкарен кол тӀерча оалхазарашкарен йоаха продукташ совъяхара даькъе дикка толамаш даьхад Шелковской района «Красный незарь» яхача, Грозненски района I Май цӀерагӀча, Сунженски района «Красная Армия» яхача колхозаша а. Грозненски района кол тӀера оалхазараш лелаеча «Ермоловский» совхоза а, республика хьича боахамашша а.

Хьайбай а кол тӀерча оалхазарий а продуктивность совъяхиллара даькъе толамаш даьхача боахамашка яьча анализо гучадаьккхад, дерригача аьтонийн лорда хьайбаш кол тӀера оалхазараши дебадара, доаллъарий база чӀоагӀъяра, пайда дикагӀа баргболча тайпара болх вӀаштӀехьбаккхара, шоаш беча балхаца творчески уйла хургйолаш къахьегамхой хьатабара цига леттӀа йоакхо еш хилар.

КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленумо парте XXIV съезди чӀоагӀа уйла тӀаозаш белгалдаьккхар доаллъар Ӏалашдалга дикка айда дезеш хилар.

Биологически даькъе хьайбашта эшшача хьисапе доаллъар дукхагӀа Ӏалашделга — хьайбаш лелаерчара рентабельность тешшаме айергхилара лорд.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума хинначул тӀехьагӀа доаллъар Ӏалашлара гӀулакх дикка тоаденнадале а, керттера проблема къоастакхза юхаш а вай республике.

Республика хьайбаш лелаерчара доаллъарий база хьалха а сайна кхоачамбоалеш яц.

Хьалхадаха а ца дезаш хоаш да хьайбашкара йоадла продукташ совбоаккхилга доаллъар Ӏалашдарца ювзаенка хилар. Дика кхоабеш ца хилча хьайбай продуктивность лаьгӀлу, Ӏаьхара дуе уж. Цунцаи гуш да хьайбаш дебаран доаллъар Ӏалашдаран юкъе айхха буззам хила безилга.

Доаллъарий кхоачо тӀаьхьара къовсам цук дукхала яь ца Ӏеш, дикала а терко еш лоаттабе беза. Хьайбаш кхаба деза дукхалгеи хьоналгеи диллача Ӏилманица нийсъяь норма хӀара хьайбага, кол тӀерча оалхазарга дӀа а кхоачийташ.

Цу даккхеха хьоахалалъраша керда юкъедоалаеь хӀама деце а, хьайбаш леладелга тоадара хилиза дергдоацар да. Укх тӀехьарча итт шера баьккхача зеко хьахьеккхад боккъонца долча доаллъарий кхоачо да хилар бахьан долаш хьайбаш дебадарей царгара йоаккха продукци совъяккхарех программа кхоачашьеш ца хилар.

Хьайбаш лелаяра культурех цул рентабельностех деккхъяра хилаза дергдоацар да хьайбашта кхоачам хилла биологически доаллъарий рационаш Ӏалашъелга. Белок кхоачамболаш йоаца доаллъар Ӏалашдаьд, аьнна, пайда бац, цо хьайоаккхаш йолча продукцега дӀабола мах лекабу.

Масаза а терко е эза рационаца хьоанал дукхагӀа а кӀеззигагӀа а йоаца доаллъар хилийтара. Масала, протеин йоагӀачул дукхагӀа е кӀеззигагӀа хуле хьайбаех дикар хьацхац доаллъарас ю.

Доаллъар хилийтара керттердар — шоаш ца Ӏалашдар. Цудухьа пайдане хургда доаллъар Ӏалашдеча хкай структура товир, цар продуктивность деккхъяр, юрта боахама производства керттерча газах — лаьттах дикагӀа пайда эцар.

Хьайбай продукци яккхарга дӀадраналох 55—60 процент доаллъарга дода. ТӀаккха укхаза гуш ма дай Ӏалама даьгӀенех махулла дукхагӀа пайда эца а доаллъар Ӏалашдарга дӀалодар чухьнахьдаккха а лаьилга.

Доаллъарий культураш хӀаьра эффективностега хьежжа хила еза уж дӀаюача хкай структура а.

Доаллъар Ӏалашдеча ший лоархӀам болаш хила еза дӀеио баьцаш. Цар доаллъар белокаш йолаш хьаька хул, цул совгӀа цунца лакхлу лаьтта лаладара культура а.

Вай республике доаллъарий база [illegible] дӀалоац люцерна. Масала, люцерна хӀара гектара тӀера ях метр кӀоарга даьттан тӀера хьаьнбу 60 тонн яхо е 3—3,5 тонна азотин тук йиллача [illegible].

Доаллъар ца тоъаш хилара ахьа бахьан да Ӏалама даьгӀенаш яьккха хилар.

Хьайбаш лелаелга дегӀадоладар а царгара продукци совъяккхар а доаллъарий культураш, дукхагӀа дӀоеое дерда тӀа доацаш, уж дӀайийлача лаьттанашара махулла дукхагӀа доаллъар даккхара наькъаца хила деза.

З. БАКАЕВ,
Нохч-ГӀалгӀай АССР юрта боахама министерства керттера зоотехник.

Укх деношка республикан бузама производственно - техническа управлене «Союзпечате» хилар газеташтей журналаштей язбалар дувцаш ль переклички. Цига дакъа лоацаш бар КПСС Нохч - ГӀалгӀай обкома пропаганди агитацей отдела заведующа заместитель А. А. Ковалев, направлени сектора заведующи А. А. Мякиев, КПСС Грозненски горкома секретарь Ц. Н. Громов, КПСС городской районный секретараш, пропагандаи агитацей отделий заведующеш, республикански газетий редакцей болхлой, «Союзпечата» хулгалхой.

МИШТА ЛЕЛ ГАЗЕТАШТЕИ ЖУРНАЛАШТЕИ ЯЗЛУЛГА

«Союзпечата» отделенеи начальникаша, парте райкомий секретараша, пропаганди агитацей отделий заведующеша еш хинна переклички хьайийллар республика бузама управлене начальника заместителя Л. С. Кириллова.

Совещане бейтал ца даккхарә, 1971 шера 1 январе хинначунна нийсдича укх 27 октябре 54,3 процент наре дазаьдац газеташи журналаши. Из бола во дилац соацхарчунца нийсдича 87,5 процент газеташи журналаши лаьча Ачхой - Мартана районе. 74,5 процент лаьдча Назрань-Юрта районе, хӀаьта иштта Назрани, Шелковской, Урус-Мартана районашка а.

Ачхой - Мартана парте райкомо, юкхьанцарча партийни комсомольски организацеша газета соацхарчунца нийсбича 87,5 шш журналаши яздеча соацха дувийта гӀалаташ теркал а даь укх шера къаьстта теркам тӀабахийтаб кепайоацо изданеш ма мегта дукхагӀа йоаржара. Общественни хьисапе газеташи журналаши дӀадоаржадеш 220 сар ва районе, из бола беш а ях общественни совет. Общественни хьисапе газеташи журналаши дӀадоаржадеча хьникаре дакъа лоац райповерча хьехархоша, лоралой, партийни, советски, комсомольски болхлой. Массал кепайоацо изданеш лаьелга хӀанаге а чаккхдаьккхад «Лермонтовский» совхоза, цхьайолча кхьача организацеша.

Цхьабакъда, газеташта, журналашта моттигерча изданешта язлулга теттара а во лел Назрани, Сунженски, Гудермесски районашка.

Укх йхейначул хана «Социалистическая индустрия» яха газет лаьдара цӀенхаьтта теркам тӀабахийта беза МалгӀабина, Шаьла, Гудермес, Ачхой - Мартана районашка. «Правда» газета язлулга лаьдара лел Назрани, Гудермеса, МалгӀабина районашка.

«Агитатор», «Коммунист», «Политическое самообразование», «Партийная жизнь» яха журналаш лаьдара леттӀа йоакхо «Союзпечата» цхьайолча районни отделенеша, юкхьанцарча партийни организацеша, общественни хьисапе [illegible]. Цу [illegible] тӀехьарени а Слепцовск, Ведано, Назрани, Шаьла районашка.

Переклички бейтал ма даккхара, дукхача районашка геттара а веала вӀаштӀехьдаьнккхад моттигера изданеш: «Грозненский рабочий», «Ленинан некъ», «Сердало», «Комсомольское племя», «Агитатора блокнот» лаьдара.

Фуд [illegible] районашка нейтоаз журналаддара [illegible]?

[illegible] районаш ушай, [illegible] газеташ, журналаш [illegible] общественни хьисапе [illegible].

Керттерчо [illegible] партийни комсомольски организацеша лерттӀа терхам тӀабахийтац цу деархӀанеча гӀулакха.

Переклички чакхйоалаш кхетӀадоагӀача шера газеташтей журналаштей язлулга дика чакхдаккхара де деарех дийцар КПСС Нохч - ГӀалгӀай обкома пропаганди агитацей отдела заведующа заместителя А. А. Ковалева.

М. [illegible].

ТАДЖИКСКИ ССР. Нурекски ГЭС хьалъераша СССР хьаьлъ 50 шу дизара доккха совгӀат кийду. Цу цӀей сийна цар хьархӀад канал дикка хьалха укх шера хьалхара цин агрегат болх ба йолаьлийта.

Из Средни Азе эггара йоккхагӀйола ГЭС (проектни низ 2,7 миллион киловатт) хьалъеча къахьегаш ба мехка эррттача вошал долча республикашкара вокалаш.

СУРТА ТӀА: Нурекски ГЭС-е закин хьалъеча.

Р. ПОЗДНЯКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Эшшача накъавоал

Хабуев Мовлета биографи мелагӀа дола мозатхъа шу совгӀа даьккхача сега яр саина я. Фашисташа дешарах баьхчарех цаӀ ва из.

Ший да тӀем тӀа ваьча, цун когаметта дӀаэттав хьона Мовлет. Колхоза хьийе учениккалла балха вахар из. Цига тӀехдика къахьегаш 14 шерал совгӀа болх бир во. Массехказа сийлен грамоташи мах бола совгӀаташи тийллар цунна.

1958 шера Ермоловски леспромхозе балха эттав Мовлет. Укхаза а доххина балха толамаш даьхар коммунистически къахьегама ударнико. Ермоловски лаьчан боахама комбината дирекци мехмастерскешка болх ба дӀахьожаву Хабуев Мовлет.

ДӀадахар воххӀ шу. Хьалха санна Мовлета тӀехкхоачашъю производственни план, доккха дакъа лоац общественни вахаре. Кадрови болхлоче ший йоакха опыт вовзийташ кемалъаш дӀалу хьунгарие. Мовлета дукхе нах Ӏомабаьб ший профессегӀа. Иштта рационализатор а ва аьшка пхьар М. Хабуев. Цо конструкци яь хьаьцы я комбината цехера ниш бола вентиляторш, Цун кулгаша хьадаь да автобоаҳама комбинированни дӀоагӀаш.

Цун хьаьнала къахьегам белгалбаьккхаб Ленински юбилейни медалаца.

Я. ЦУЕВ.

«СЕЛЬСКИЕ ЗОРИ» ЯХА ЖУРНАЛ

Укх шерара «Сельские зори» журнала эргӀанара октябрьски номер кепа а теха йраьний. Къилбаседа Кавказей Центральни Черноземьни кхаш лелаерий, хьайбаш лелаерий толашагӀйола опыт йовзийташ массех материала кепатехай журнала тӀа. Терхем тӀаозаш я Къилбаседа Кавказа Ӏилма - тохкама юртбоахама института болхлой А. Голикен М. Базиевен «ХӀирий селекце сорташ» яхача темах йола статья. ТӀехьа а хьалха а йоацаш кхачаш йола Осетински — 7, тӀехьа кхача Осетински — 6, кордача фух йола хьажкӀаш Нохч - ГӀалгӀайи Дагестански республикий боахамашка кхеяр пайдане хиларах дувц автораша.

««Турпалий Седкъий» яхача статьи тӀа «Дагестанская правда» газета редактора Н. Комиссарова шоай вахар хьаьналча къахьегама дӀаденнача нахах дувц. Царех ба цӀи яза хьажкӀаш лелаер Висаилов Ахьмад, тракторни бригади бригадир, Социалистически Къахьегама Турпал Батраев Малат. ДӀахо автора бовзийт тӀехьабусаш хиннa боахам хьалхалеттараша тӀехьанлебаь колхоза председатель, Социалистически Къахьегама Турпал И. Насрутдинов, республике цӀи хеза жа Ӏу Т. Курбанов.

Сакъердамеи йийшача пайдаеи я сомий бешамаш лелаерий раздела кӀала кепатеха «Лоха сомий гаьмаш» яха статья. Цун автораш ба Дагестана республика совхозий производственни объединене керттора агроном И. Аджиеви сомий - комерий опытни станце директор Р. Цаболови. Из статья йийшачов лакха кьувкъам чубара Дагестанен Нохч-ГӀалгӀайчени республикашка лоха сомий гаьмаш мишта дӀайоагӀеи бешамаш мишта лелаеш эза хоргда.

Йийшача юрта боахама къахьегамхоша пайда эергболаш кхы а дукха дика статьяши корреспонденцеши кепатехай «Сельские зори» журнала тӀа. Цудухьа массанена а деша могаду.

С. ЧЕРВОНЫЙ.

ГӀулакхаш бе-бе да

Лоамие района райцентрера 30 совгӀа километр лакхагӀа доамешка хьалвахача укх БелгӀатӀеи ДаьргӀеи яха жоххий юрташ. Цу шин юрте юкъе 3 километр шерр юкъ я. Цудухьа цхьан колхоза чуйоагӀаш а уж. Хьалаш а цхьатарра да вла йиш а цу юртий. Иштта цхьатарра а юкъера школаш чуйола эдеш а. БелгӀатӀерча юкъерча школе (дир. А. Вакапов) 247 дешархой 17 хьехархой ба, ХӀанза ДаьргӀера школа (дир. С. Хасанов) 368 дешархок 23 хьехархой волаш я. Вай дийцачунга хьежача лета тарлу цу школай болх а цхьатарра хила безе, аьнна.

Цхьабакъда, БелгӀатӀерча школа гӀулакхаш толашагӀа лелаш да. Цу школа коллективо, болх уйла тӀаккхийта барт-цхьоагӀо йолаш бар бахьан долаш дика толамаш даьхад. Укхаза Ӏалашъяь эшаш йола гойтара пособеш, стенгаш. Классашка хьаьний тайп-тайпара дешара кабинеташ. Района эррегача школашкара хулгалхой гул а баь цу школа опыт Ӏомаяра дукха вагуст бетта семинар дӀайихьар оаха БелгӀатӀе.

Укх шера октябрь бетта а хилар со цу юрте. Кхы а дикагӀа тоабеь корабир сона цу школа болх. Дерригa деша даха ха йола бераш дешаш да, дешархой цӀена лел, дешарал дика кхет. Дийнахь а буса а шоай балхах лог лазаш, берий йоакхо еш къахьегаш ба БелгӀатӀера дерригa хьехархой.

Кхьча тайпара да хула школа [illegible] ДаьргӀера школера [illegible] гӀулакхаш. Укхаза бахьан доаццаш деша да уха бераш дукха да, дешархой хьаьнеи кӀоарга хӀ, Школа кулгалхоша йиаьар деш бац цхьаболе хьехархой. Тамаш а яц — директор а, цун заместителаш а лаар цьон шиай [illegible]. Вахьа, цу шоро а ба чувйина къахьегаш бола хьехархой. ХӀаьта а юрта цхьаьха тоабе магаш дукхаьна йиш дӀа тесса баь бола.

Кхы цхьаькъа цхьа школа я ДаьргӀеча. Из бархӀ шера школа я (дир. А. Темирсултанов). Юкъерча школерчул дукха дикагӀа лел цу школа гӀулакхаш. Укхаза болх бу берригa хьехархой цу юртара ваь ба. Цудухьа хӀара дешархочун цӀагӀара хьалаш а довзаш царца хӀаранеца бола бу хьехархоше. Цунга хьежжа дика я дешархой знанеш.

Вайна ма хаарра вай партеи правительстваи укх шера август бетта тӀаийнача общеобразовательни школа дӀахо дегӀайоалаяра хьахтӀехьара- соцам тӀа дувц цаьна а эрсий а метташ хьехара гӀулакхаш дикка тоадарах лаьца. Цхьабакъда, ДаьргӀерча юкъерча школе сагота бац цу деша. Классни журналаш тӀа хьежача вайна гургъя дукхие во оценкаш.

Хьехархочун балха сурт ле дешархочун оценка. Во оценка—вирча сурт.

М. ВИСХАДЖИЕВ,
Ведана районо инспектор.

ӀИЛМА-МЕТОДИЧЕСКИ СОВЕТ

Укх деношка Нохч-ГӀалгӀай истора, метта, литература Ӏилман - тохкама института къамий школай филиале хилар эггара хьалхара вайнаьха метт бувцаш Ӏилман-методически координационни совета заседани. Совет йиа Ӏилмахочо профессора И. Арсахановна ушки секретара З. Джамалдинова.

Ӏилман - методически советаш хӀара бетта цкъазза хургъя, цига доладаши лекцеш ешаргъя Нохч - ГӀалгӀай ПаччахьалкхеІ университета преподавателаша, историй, меттеи, литературан Ӏилман - тохкама институтеи редакцеи, книжни издательстваи болхлоша.

А. ЦИЦКИЕВА,
института филиала вӀеагӀйола сотрудник.

КВАЛИФИКАЦИ ЛАКХЪЮ

«Грознефтехимзаводы» объединене дешара - курсовой комбинате квалификаци лакхъяра дешар дӀадолалир мехкаьтта чакхдоахача заводий химкомбинатеи болхлоша.

100 сар ва дешаш, царна юкъе ба электромонтераш, слесараш, компрессорни станцей машинисташ, кхы специальносташ йола къахьегамхой.

3 бетта Ӏомалургба уж. Ваздеша лекцеш оаца къийхаб йоккха опыт лакха товалаш йола специалисташ.

Б. ДОЛАНОВСКИЙ.

хьалаш вӀаштӀехьдаьнеи СССР Союза къамий - пачхьалкхен устройство дӀахо эргайоахаш тоаера. 1924 шера къамий но-шоай пачхьалкхенаш екъалуча хана Средни Азе хьаэнлю Туркменски Узбекски союзни республикаш. 1929 шера Таджикски автономни республикая союзни республика йир. 1936 шу — дӀаяздара СССР Конституци тӀайийца шу — Казахски Киргизски союзни республикаш хьанода белгалдаьлар. ХьалхагӀа Кавказски Федераци а хьа даьтта Грузи, Азербайджан, Армени а иштта цу шера СССР-е юкъелаь кӀоарло цхьа-цхьа йолаш. Мехка оаьзоа доархӀаме событи хилар 1939 — 1945 шерашка украински халкъ вӀашагӀтохарах 1939 шера белорусски халкъ вӀашагӀтохарахи. Латве, Литвай, Эстоне къахьегамхоша революцеани къовсам а лаьттабь 1940 шера юкъеттадар шоай советски пачхьалкхеш; халкъашта лоаа кхоачеш а деш ССР Союза юкъе къачуяьхкар Латвийски, Литовски, Эстонски республикаш. Молдавски халкъ хьатӀахарах Молдавски автономни республикайх союзни республика йир. Ше хьаьлъ шоэзтъе итт шу даьнначул тӀехьагӀа ткъо автономни республика, бархӀ автономни область, итт къамий округ шоашта чудоацаш дхийтта союзни республикаш латта дукхача къамий низ бола пачхьалкхе а хила даьттай Советски Союз.

Вай пачхьалкхе цхьоагӀон маӀан долаш хилар къаьстта хьахьокх СССР Ӏаьдала органаши управлени вӀашагӀйоххаро. Вай мехка пачхьалкхен Ӏаьдала лакхера орган — СССР Лакхехьара Совет — цхьатарра бокъонаш йолча шин палатах латт — Союза Советахи Къамий Советахи, цу тӀа Къамий Совете а ба эррегача союзни автономни республикай, автономни областий къамий округий вокалаш. Вокалех латтача лакхерча органа шин палата йолча структура Ӏалашлу цо тӀайийдеча законашка, халкъа боахама планашка, бюджета тӀа мехка дерригача халкъий юкъара хьашташ сина, иштта союзни республикай шоай тайпара хьашташ а цар къамий башхалонашна ювзаенна автономеш а хьахьокхилга. советски халкъий доттагӀалех масс оагӀорахьара цхьана гӀулакхаш лелаярен политика хьахьокхилга. СССР Конституце тӀа иштта отадаьд СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, Министрий Совете, СССР Лакхехьарча Суде союзни республикай дикалаш хулга. Советски конститутус отталаь уж хӀамаш СССР пачхьалкхен органий гӀулакхашка эррегача Союза юкъара хьашташ санна, иштта къаьст-къаьстача республикай хьашташ а дикагӀча тайпара цхьана тардеш йола доархӀаме фактор а, союзни республикай бокъонашта лууш бола боккха тешам ба.

Союзни республикайи хьашташ цхьана тардара принцип хьахьекхай советски законодательства системе а. ДукхагӀдолча дешаех лаьца законодательства лардаш мара тӀайийц СССР Лакхехьарча Совето, вешта аьлча эррегача ССР Союза юкъара йола принципиальни положенеш кормаш уттаю, хӀаьта дӀахо уж дегӀайоалаелга республикай законодательстве деш да — къамийн кхьолен башхалонаш теркал а еш. Укх тӀехьарча шерашка СССР Лакхехьарча Совето тӀайийцад, масала, къахьегамах, сар яр-яхарех, дезалахи, унахцӀено лорадарах, лаьттах дола законодательство, хьи законодательство, хӀаьта союзни республикаша царга хьежжа республиканска кодексаш кхыдола законашк тӀайийцад цу дешаех лаьца. Цунца цхьаьни къаьстта белгалдаккха безам бар са, Советски Ӏаьдал даьннача юхьье а тӀехьа оттаьь моллагӀча раса къамахи бер аьнна граждание бокъонаш цхьанна а тайпара йоцце е, хьача тайпара, [illegible] ца хилара йоацаш [illegible] законашка [illegible] чӀоагӀъеш [illegible].

Къамий народностий ма цара [illegible] демократизм боккъонна цхьатарра йола боккъонаш йола мехка пачхьалкхен общественно - политически вахаре дакъа. Эттара тӀехьарча йоржамашка Лакхехьарча Советашка юртий поселкай Советашка кхачталица йола масса тайпарча Советашта юкъе харжаб тайп-тайпарча бӀаь совгӀа къамех бола депутаташ. Дукхха къахьегамхой общества пачхьалкхени гӀулакхашта доал цара Советашка гӀолла юкъе а лаьш, социалистически демократи ма могга дегӀа а ккувлаш, Коммунистически парте вай мехка халкъашта боккъонца йола тоаро Ӏалашъю пачхьалкхен боахама, социально - культурни строительства дешаш къоастадара, деррига къамашца народностащи масса оагӀорахьара дегӀадоагӀа Ӏалашдара чӀоагӀа вакнии ю а.

ССР Союза хьаьрах — хӀаьта вай хьа ца къаьстта цхьаь гуш а да — социалистически дьясьлашна общество эргаьккха хьаьлъяра, дерригача советски халкъий экономикеи культурен айяра, дукхача къамех латтача къахьегамхой пачхьалкхени обороне низа дукеи халкъашта юкъера позицеш чӀоагӀъяра аьттув болаш дола хьалаш Ӏалашдаьча хоадамболлаш йолча факторех цаӀ хилар. Советски Союзе къоастаеь цхьа дукен тӀа хьаькъал даькъа дукхагӀа болча наха. [illegible] моастагӀаш а доаццаш. [illegible] хьалхашка дола тайп-тайпарча халкъашта юкъе Ӏалашъеш бола фошмаш лата [illegible] проблема. Айхха къовсаме [illegible] вӀаьшк вахарашта повкъостал [illegible] хьалхашка, турпалаш санна къахьегар бахьан долаш вай мехка халкъашта хьалъьяй дегӀайоа социалистически общества. ХӀаьта коммунизм хьалъяра декхараш хӀаьн талам кхоачаш е ду.

Союзни пачхьалкхен сийлаьча юбилей тоаро лу республикай экономикен культуран, советски къама духовни уйлашка, хиннача доккхайча хӀамай масса оагӀорахьара мах бе. Къамий республикашка низ бола промышленность хьахьо повкъостал аьал болхлой класс, шоай Ӏилма-технически интеллигенци хьалхаера. База ках дикагӀа вӀаштӀехьбаьннеи политически кхетам болаши хилара, масса метте йоазув-дешар сихагӀа Ӏомаделар культура лакхъяра, Советски Ӏаьдал даьннача тӀехьагӀа шоай йоазув кхьачад 40 совгӀа халкъашка; йоазув-дешар ца хоалга дӀадаьккхад масса метте. ХӀанз хӀара республике я общеобразовательни школий, лакхерчеи юкъерчеи специальни дешара заведений шерра сеть хьаьхнинай шоай творчески болхлой кадраш.

Советски халкъашта юкъерча бувзамех уж [illegible] низ бола гера. [illegible] дуксни культуран [illegible] дикагӀдолла кӀамаьшта уж тӀалевзадара низ бола средство а хинна дӀаэттай вай мехкарча дерригача къамашек народностащек дукхача къаьменина шоайла вӀашие гӀулакхаш лелаяра бола средство а хьаьхӀа шоаш ваьай а хиина вокхаж эрсий мотт.

СССР-е социализм [illegible] социально - политически, культурни [illegible] цаӀ хилара дика тӀа марксистско-ленински идеологи лорда тӀа хьалхинай керда исторически обшность — советски халкъ.

Халкъий доттагӀалех вӀаштӀехьдоаккхача, дерригача карагӀдувлача хӀамашка а санна, Ӏалашъмате доккха да Советски Союза Коммунистически партега кхоача дакъа. Къамашта юкъерча гӀулакхий даькъе боккъонца бола интернационалистски никъ чакх а боахаш, социализмата карагӀдаьннача доархӀамегӀерча хӀамаех цаӀ санна парте лора а ду, масс оагӀорахьара чӀоагӀ а ду из доттагӀал. Коммунизм хьалъяра дерригача этапашка парте хоадамболлаш къовсам лоаттабаьб моллагӀча тайпара дале а долча национальистически гӀулакхаштех дола хӀамаштех дукхьала. Национализм, мичча бесса из ала а, — халкъий доттагӀала, къахьегамхой интернациональни цхьоагӀон доахагӀа бола моастагӀа. «Парте хӀахо а хьалххьевгӀба дерригa къахьегамхой, — йоалар ков. Л. И. Брежнева КПСС XXIV съезде, — социалистически интернационализма моллагӀча тайпара дале а национализмаи шовинизмаи гӀулакхашца, къамий кьачарца гӀулакх доацаш сонтеи хиларца мешаш хургболаш уйла йолаш, дерригача къамийи народностий сий деггала уйла йолаш». Интернационалистски кхетам балар, — хӀаьта цу КПСС ЦК-ие цӀаьнха а белгалдаьккхад СССР хьаьлъ 50 шу дизара хийцачех бола соцам тӀа, — лентра а моттигашка а, хӀара республике, крае, области, хӀара коллективе эррегача партийни, советски, боахама, культурни, общественни организацей къаьмоттигерча декхарех цаӀ.

Пролетарски интернационализма принципаш шоаш ма ярра хьахьокхаш йола СССР хьанон толаме дегӀаяххуваря дунен халкъашта юкъе Ӏальмате боккхача лоархӀаме да. Советски Союза деррагӀа хьалдоттию халкъашта цхьаьтарра бокъонаш лууш йола ленински принципаш. ЦӀаккха лоарагӀа ца йоалаш дукхьале колониализмала, неоколониализмала, расизмаца дукхьала, къамаш Ӏазапа масс формаца дукхьала. Принципиальни, деррагӀа чахойоахаш йола СССР араяьра политика вай мехка, дунен социализма, къамий - хоттемукхьален болаше оалагӀара хьаштаща ма ялара я, цо повкъостал ду хьопам кӀаьдбара, халкъий машаре кхерамалех Ӏалашъяра.

Коммунистически парте советски халкъ тӀахьех ССР Союза хьаьлъ 50 шу дизар КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашьеча, дукхача къамех латтар вай Даьхей — ССР Союза низ чӀоагӀбеча, махка дерригача къамашта народносташтен юкъера бувзамаш чӀоагӀдеча, цар интернационални цхьоагӀо чӀоагӀъеча кердa хӀамаш карагӀдуллаша белгалдаьккхара.

(ТАСС).

ХЬЕХАРХОЧУН НИКЪ

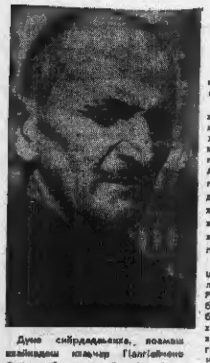

Дуне сийрдаьлчахь, ловзаш хьийзаш [illegible] Гlалгlайчоь Сийлахь-боккхачу Октябре [illegible] Цу бересачу хано шеира, цаl сан-

не, майра лете шоьшта паргlато ялийтар гlайгlаш.

Хасиев Раlаса Муьлмада краз хилар лоьман юрта — Галашкаш юккъахьа йиллича школа дешархо хилла. 1928 шарахь чекхйоккх Мукьмада Галашкара эпорин школе. Массарел дикагlа экзаменаш дlа а яло дешаетт из Буротlарча педагогически техникуме. Ала деза Буротlара педтехникум цу хана лоарlама дешара заведени хиннилга. Цига Муьлмада хьехархочуна хlинаре хlанзара вай ладархо — поэт Осмиев Хьамзат.

Сина доал дикъ шу. 1932 шарахь дийначе Галашкарча школе 3 — 4 классашка хьехархо хул Раlаса Муьлмад. Уккхазара дlаболату къоначе хьехархочун ахта боаца вехара никъ. Тайп-тайпара халонаш нийсаьра къоначе хьехархочунна духьел. Гетта, са пергlата йоаццаш яр классаш помещенеш. Тоъаш дацар учебникаш, тетрадаш, дешара пособеш кlидарш. Хlаьта а бераша хьехе дезаш дар. Мехка эшар дийша нах: агрономаш, инженераш, лераш, хьехархой. Из дика кхетадера Раlаса Муьлмадас. Шийна дlакхено хьехаршка оттадаь сийлахь деккар хьехархочо дийна кхетадера. Цо кхебаьб хилонах бlу къонаш боргlбоаца, дешал дохкаргдоаца кlантий, шоай мехка хургбола дешай. Муьлмада дагабоагlа шийн мел хиина дешархо. Дицденнадац цар сибаташ, оамалаш. Тайп-тайпарча бахктехамеча гlуллакхаш тlа ба уж хlанз. Хlаьта фашистски Германе вай Даьхенца тlом хьоабаьча хана майра леташ хиннаб Хасиев Муьлмада дешархой. Царех цаl ва Костоев Устарка Ширвани. Костоев Ширвани сигал ва аьлча нюрам тlабоссаш хиннеб гlербаьнна болча фашистски летчикашта. Тlема тlехьарча шераш авиационни эскадрилья командир волаш моастагlа вохавалца тlом беш хиннав летчик Ширвани.

Цхьабакъда, сага догаца вохаро цунна кийчъа хьайле. Ваьргайовзар Ширванена ше ваьхар юрт, ше дийша школа, шийн хьамсара хьехархо, новкъостий, юртахой. Тlом чакхбаьнначул тlехьагlа шийн служебни декхараш кхочашдаьш ле летчик [illegible] Костоев.

Гаьнарча Латве столица, Рига, памятник летт турпала летчика Костоев Ширванина — Хасиев Муьлмада иккавача дикагlайолча дешархочуна.

30 шу совгlа ха яьнаl Хасиев Раlаса Муьлмад хьехархо вола. Кийнар къаналдал, зlамигаварвола ва я из. Дукхача сийлен грамоташца, тайп - тайпарча совгlаташца белгалдаьккхад вай къона тlехьe кхеаш цо хьийга къа. Хlаьта а цьанна кlаманца лоарlа вертаьц хьехархочун шийн болх дог тlара безаш хилар, шийн вехара краз цо цунца ларlара.

Хlанз, Раlаса Муьлмад Сунженски района Первомайски юртарча школе 5—10 классашка гlалгlай мотти литературий хьехаш ва. Белгалдаккха деза из дукхача дешархошка Муьлмада предметах цьанка дешарxо шоллагlа шера чуэнса воацилга. Тахьа итт шера Iеаь опыт яло а, хьехархочо шийн хlара урока йоагlача тайпара кийчъ я. Массабола дешархошта дика йовз гlалгlай яздархой произведенеш. Цар дика бовза Базоркин Идриса, Чахкиев Сайда, Боков Ахьмада, Ведзижев Ахьмада, Осмиев Хьамзата, Мамилов Муьлмада, Яндиев Джамалда кхыбарий книжкаш. Цар книжкай турпалхошта тара хила гlерт берий, цар дикагlйола оамалаш хьоацар, цар санна шоай Даьй-мехк лараьбе, цунцара безам сообща. Иштта денгара-денга къоначе тlехьенна Даьза, литература, эзарнаш мотт безалургбола лостам тоаш хьалагlа тьехарло Хасиев.

Хьехаро хинна ца Iеш бераш йтара хьенcарегlа воал гlонто ва. Цо нунтанаш а 5 ало класс. Берий дагарo гlондоакеpгдола тайп-тайпара сакъердамa лелабраш, хьадоле хlама вlаштlехьедола Муьлмада. Цудулла дешархошта духтаwoа шоай хьехархо.

50 сег совгlа ва Первомайски юртарча школе коллектива. Берттайна цьа дезал санна шоай низ а хьекар а яхо ца деш къона тlехье кхеаш хьабоагlа уж. Царех ба дуццlача мерашиа болх бу школе директор Лопатина Анна Ивановна, завуч Тотиева Ахьмада Люба, хьехархой Чаркиев Iумар, Гулоев Муьлмад, къона хьехархой — комсомольцаш Дзейтова Асет, Чаниева Казбек, Хасиева, Лида, Одзоева Асет, Гайтукиева Люба. Царел массарел воаллагlа вола къехьа хьехархо Хасиев Раlаса Муьлмад заморо гlо дешаш, хьалам луш, юртахошш сийдеш ва. Из ба ца лоьца вехара никъ, цун цо да цун мах.

А. ХАЦИЕВ,
тха корр.

Сурта тlа хьахарко Хасиев Муьлмад.

Т. Арчаков сурт.

«ТЕРЕКА» КОТАЛО

Массехк да хьалли Орджоникидзе хlенегlча стадиона тlа шийн зоне календарни ловзанех тlехьара матч чакхъаьккхар Грознера «Терека» Кировабадера «Динамоца». Из матч иштта тайпара чакхъаьча а газета хьалмагlа хоза на бари, турнирни хьал хувпалуш данар. Цхьабакъда, ловзар кlоагlа сакъердамо чакхдаьлар. Шиннa a командаш атакашца дlалоладир ловзар. Цхьабакъда ловзара тlехьаlагlча минутагlа инициатива «Терекагахьа» яьлар. Ловзара тхьо совгlа минуте яьнача гlолла Лейтеснe новкъостална Желябовсие кертаца чутехко хьалхара буграц. Цул тlехьагlа иттех минута яьнача гlолла шоллагlа а Желябовски буграц чутехар хьалхшийн кагlарашка. Иштта счет 2:0 йолаш чакхдаьлар хьалхара тайм.

Шоллагlча тайме ловзар дlадолалуш а Якушкина лахьакха а буграц чутехар хьалхшийн кагlарашка. Цул тlехьагlа хьалхшийн вlаштlехьдаьлар «Терека» кагlарашка вlаштта цу буграц чутеха.

Иштта счет 4:2 йолаш чакхдаьлар из сакъердама ловзар.

ТЕАТР ДА, ХlАЬТА БОЛХ?

Цхьайтта шу совгlа ха я Наьсаре́рча халкъа театро болх бу. Цу хана деза яьха самукъадоаккха, сакъердаме дукха спектаклеш уттаьй тха коллективо. Гlалгlай, эрсий меттала уттаю дукхача къамех болча драматургий пьесах, комедех йола спектаклеш А. Чехова, Базоркин Идриса, Боков Ахьмада, Хамидов Iабдулла, Ошаев Халида, Соболева, кхы а дукхача йоазонхой произведенеш я оала тхоай сцена тlа уттаераш. Ала деза, дика ьттув бола коллектива. Из бакъдеш да В. И. Ленин вар бlаь шу дизара хетаьча халкъе театрий 6-ча хьажара итоrех тха коллективана Нохч - Гlалгlай АССР культура министерства хьалхара моттиг яхкаврх цхьоалагlча лагlай дипломи ахчан премии елар. Цу тайпара ахчан премеш елар тха дикагlа болча актерашта а: Медов Мустафийна, Медова Лидийна, Базоркин Селмина, Цийкиев Iалихана, Варзиев Мустафийна, Имагожев Iусмана, иштта кхыбарашта. Из толам боаккхаш тха ьттув бьаькхар г. Грознерча Нохч - Гlалгlай драматически театро, телестуде, района клубашка боаккхача толамаш уттаьдa Хамидов Iабдуллай «Совдатe Даудэ» яхача спектакло.

Цхьабакъда, хlанзалца тха аьттув баьннабац халкъа театро болх ловча тайпара тоабе. Цу гlуллакхо кевттера бакьан да театра актераашта юкъе, кхалнах хlеокга хилар. Кхы мел долча кхоачамбоацарех кевттердo да из вай белгалдаьо. Хlана аьлча хlана кхалнаьха ролаш ловзае актераш на хилларах театра болх каст-каста юкъагlбус.

Бакъда, болх вlаштlехьбаккха йиш хилар хьакьоахан цхьа масал доаладе лон сона. Театра болх хlинэ санна во оттабаь ка ш ка. Парте райкома шоллагlа секретарь Хамаатхоев Храмбихар ва цу хана. Театра болх лерттlа оттабаш мел эшаш долча хьалаш дейзар цунна юкъалоцца. Хlаьта цереш ксттеpдар, кхалнаьха ролаш ловзае актераш ца тоъар, хайзача тlехьагlа аьлар цо:

— Театро болх бе хоргдолаш болх беш болча кхалнаьха списокь оттa а бaь хьаьв...

Иштта баьхкар тхо долча кхалнах - актераш. Бахк дlайолабехар. Мел эшаш бола актераш хинначул тlехьагlа тоабелар болх. Цхьабакъда, из ха дукха йоахъ ийнеар. КПСС райкома, райисполкома хальча театрах ши йола йоаккхо халхалла мало йlаьхьалацар уж дикагlа йовл хинаш. Цу хана деза цкъаlагlа режиссер хувцаеннав тха театре. Уж балхара дlа а буллаш хlеаьара бахьан дац цаона болх бе ца хав. Бахьан да театро болх лерттlа вlаштlехьбаккхара эшаш дола хьалаш кlезиг-дукха а ца хилар. Района кульутра отдело а дукхе йоакхо яц театро. Нагахьа санна из иштта денара режиссераш балхара дlа а ха боахаш а уж балхара шоаш дlагlортболча хьали тlа а на уттабеш, театро болх тоабера торокаш лохаогьар культура отдело. Из гlулах, мела аьлча а, бахка кlоагlа iатха. Хlара аьтта цхьа режиссер дlахьаккхача тlехьагlа цун кота́мета ва кхаьвo дакош, из хорегача нарда коллектив вlашагlтодаш шу а совгlа ха йоал. Цу дакъе театро болх ца беш летт. Иштта да тха театра бахка хьалаш.

Из а дац лерrига. Цу вай хьайла дийнача хьалашка халеча бlалийца цхьа спектакль a кийчбеш яз района къахьегамхоша хьалахалла оттае тхо вlарlагlдаьлча а Iалаьмата «йоккхий» халонаш дуккхьалъувтт тхона. Актераш, декораци а кийца района юрташкарча клубе дlа-юха даха транспорт яц тха. Хlаьта тхона ха а лаи из. Цу хьакъехьа цхьа масал доаладерга аз. 1971 шера халкъа театрий 3-ча республикански хьажаре цхьоалагlча лагlаж диплом оаха даьккхa «Совдатe Даудэ» яха спектакль хьокха дазохlаповна Тlой-Юрте, Сурхотlе, Iаьлий-Юрте, Цхьабакъда, цох гlулах хиллизар. Хlана-хlана оттаерга ахаш цу юрталошка массехаза доххаш билеташ дехкалде а. Спектакль бlаргайовзар хира. Из спектакль бlаргайовзар Бурокlаларча нахa a. Дзезa деллар билеташ. Бакъда, спектакль вlаккха а хьокханаэр. Ваьхан да транспорт тхона ца хилар.

Цул совгlа Х. Ошаева пьесах оттаьв «Цхьан бе иш харбаз» яхе спектакль а цаь мара ца оттаеш йисар. Цул бахьан а хьалха вай белгалдаьккхо да.

Тха халкъо театро спектаклаш уттаю гlалгlай меттала. Цудулла юртахкарча къахьегамхошта ейаш а, хлетаеш а а уж. Долче тхона хетт уж спектаклаш района кульутра Цlагlа хлекха ца Iеш, юрташкарча клубашка. Кхьча районашка хьокха еза аьлча. Цу гlуллакхах шолда вайца бергбоа. Цкъалдале найда эстетически кхетам лаккхе торо хулийтaргьяр из гlуллакхо, шоллагlа - дале театро счета тlа шоатта ахча а хулдаар. Цул а совгlа юртакара хьалакха а тайпа культурни гlулакх дlа ца а кхоачаш шоай лоlамах, маладаш мелаш. Кхыдола цу тайпара гlуллакхаш лелае шоай мукъа ха йоача кагволошъа а гlулакх хургдаз шех.

Бакъда, района культура отдел цу гlулакха сагота яц. Района юрташка чакх ца яхара оагlа, района культура Цlагlа а чакхъяхац хьакха а тайпара культурни мероприятеш. Киноаш хьокх — кхы деш хlама дац. Хlаьта кино боагlараш а. Iан замалахьа, шоай йlайхагlа йоа хlама а тlайийе бахка безаш хул, хlана аьлча зале летта ши пишк лотайнча а, ца лотайнча а бе-башхаян. Цудухьа кхьметтел кино а багlац бокхий нах, кхалнах.

Кхы цхьаькха а да са ала безам болаш. Тха района цхьанна а юрта хьалхьаш керда клуб. культура Цlа. Хlанз юртайа клубаш къаьнача лlенопа я, хlаьта Пхьилекъонгай - Юрта клуб вlалха я а яц. Дешараште хета терал театро режиссеро клубаш санна юаш, аьлча. Уж са ца йийнача яьвш. Хlана аьлча оахоша оттаь спектакль дlахьокхи лоашалкеш йоалаш дус тхо хам мел дар вlаштlехьаьаьлча а. Дуцца дешийн тlаякха тlа районе художественни самодеятельни коллективашех болх лерттlа оттабераs!

Уж мел дола кхоачамбоацараш дlа йийладаш тхоай хе дезаз кlалххаралар дудьe. Уж аз дуцe КПСС райкома, райисполкома уж мехтала сихагlа дlадаха гlо дар лехаш. Тlехьха тха а торо хургаь тхоай болх тоабе, оаха ла деш дикао тхргер, дlадаха а йиш хургаь. Цхьан дешина аьлча культурни гlулакхах баха йиш ди гlалгlайчoн йоаллагlа йола района къахьегамхой.

А. ТОРИЕВ,
Наьсарен халкъа театро режиссер.

ХАЛА КЪОНАЛ

— Иштта дов шун вахар-лелар? — яхаш каст-каста хаттараш ду бераша тхога. 30-ча шерашка хиннача комсомольцашка.

Фу эгга аз! Къоналта дилае-ча — тха из хьинаш. Бера ха а хьинаш хlанзарчар яр мо из лоархlе. Тхоай боча ловзараш а дита хинаш хьалха боккхагlар накъ тlа даьлар тхо, цар муьлхкашта хьатабиллар хьадеча хlаманга, декалта диллача. Ловзар аьлча, хинад хьалха яхедора тхо вахево.

Со са школе йарта тlа вагlаваш хlанзар бераш санна. Класса дlоакхa, цун вахар довзац сона. 16 шу хьаьна зlамига сег волча хана ликбезе вахача мала бе кхьачаннер сона букварь. Дагавоаш сона иштар хьалха сайна абат Iомадаь Гетагlазнаькхьан Зубайха Рамзан. Из ше а вехаш тхона хьеха ликбез а аьккхе.

Цунгара эстафета аз хьаййнар. Комсомола обкомо йоккхача группаш со а хьожавар юрташка дийша йоаццача нахе хьеха — Сосе Наьсар - Кенте зор из гlулакх чакхдоккхар.

Дита хашо кьшзхошта, цlеноешта дахка хlан дlадоккхийта, цунна воо теркам тlасовe. Тхоаш хома хьe на воагlаш сег, нийсалча, хlадолкхо тхо лo вела, цlагlа lo а хошабийн хьехар. Юхабетта безаш бер цхьаькхо хия а. Къаьнача печчакха замах хlейса оамалаш йоахкача ала деша ухараш бет боллаа, уж шхатоха гlертиш тlехьийзача пlелгаша дошкаш а йоца оаха кхоачашдеча ловзкlагlулакха.

Хlаьта а тхо котаонаш чакхбоалар дlабoлабьa никъ, Советски Iаьлдата сатийса, из шийн Iочайттиш дахька гlалгlай кхьем кердача новкъа доалаш дезар.

Из боадо дlаяккхаоаш совгlа кхы а дукха гlуллакхаш дир оаха, комсомольцаша кхоачашдеш. Этгара хелагlа йолча тхо дилар. Шийн хинначар туша ца кхачаш диса алат туша оапагlдоалар тхо. Кога пlелгаш арадаьлла мачашта декхаж тlа а юхахаш лия кияе гlолла хьаькlаш йоалаш тхоаш лейна ха дукьаа оттаваш Iаш тахан хьажийн кхыйна леладеш бола комбайнаш, машинаш бlаргaйтa.

Дагардалал оахош шийн тайпара аьтьь Октябрьски революце 10 шу дуза юбилей. Лаьрхlа тогайта пионерски долла хочаш а йийда, галстукаш а эхка, докхаш турaма, тоахаш фата а йолаш гlашца Шолхаева Мочакъа - Юрта кхьачар тхо из шийн дездача цийлаьа. Ерригача цу юрта сакъердаш мел хинначе [illegible] теркам тlахзар оаха тхоашта.

Х. БУЗУРТАНОВ,
Назрановски горсовета председатель, 30-ча шерашкара комсомолец.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

Газет арадала [illegible]

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 ноябрь.

9.30 — Передачай программа. 9.35 — Кердадераш. 9.45 — Берашта [illegible] тха мали. 10.15 — Воcбола телевидени. «Малиновая сег йоагlа [illegible]» художественни фильм. 11.40 — Чайковски, Рахманинова, Шопена фортепианни произведеши программа [illegible] Гавриловас дlалоах. 12.30 — Документальни фильмий программа. 16.10 — Передачай программа 16.15 — Концерт. 17.15 — Киножурнал. 17.25 — СССР а, Нохч - Гlалгlай автономе а вlашагlъелла 50 шу дизара [illegible]. Социалистически декхараш [illegible] (гlалгlай меттала). 17.35 — Берашта йола фильм. 17.45 — Нохч-гlалгlайчу гlолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.10 — Миллионий ленински университет. Предприяте производственни [illegible] вахара юкъера къахьегамо коллективе лоархlаш. 18.40 — «Дубна. Ядерни толкавий вlашагlтоха институт» яха документальни фильм 19.30 — Футболах йола СССР чемпионат. 21.15 — «Хаьа». Информационни программа. 21.45 — Искусства мастераш. СССР а халкъа артист [illegible]. 23.15 — Кердадераш. Передачай программа.

8 ноябрь.

9.30 — Передачай программа. 9.35 — Кердадераш. 9.45 — [illegible] Тхоца хьайе, оаха санна [illegible] дикагlа хьалг. Германски Демократически Республикера передача. 10.40 — «[illegible]» яха художественни фильм. 12.10 — [illegible] Шахматех йола [illegible] класс. 12.40 — Документальни фильмий программа. 13.35 — Шун песняш. 16.45 — Передачай программа. 15.50 — Профессех лола дуненаш. Тхо [illegible] да. 16.20 — [illegible] культураш доаккхий гlуллакхаш. [illegible] Iилмане хlама карагlдаьхораш. 16.50 — Передачай программа. 16.55 — Киножурнал. 17.05 — Октябрена совгlаташ (нохчий меттала). 17.30 — Берашта йола фильм. 17.45 — Нохч-гlалгlайчу гlолла. Информационни программа (эрсий, гlалгlай меттала). 18.00 — Хоамаш, реклама. 18.10 Поаргlйоаца союз. Киргизски ССР. 20.00 — Футболах йола СССР чемпионат. [illegible] передача. 21.00 — «Хаьа». Информационни программа. 21.30 — Советий мехка киноискусства. «Салтечун да» яха художественни фильм. 23.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Тбилиси) — «Спартак» (Москва). Тбилисера передача. 21.45 — Кердадераш. Передачай программа.

РАДИО

7 ноябрь.

6.30 — Юртара вахар (гlалгlай меттала). 6.40 — Хоамаш. 6.55 — Хоаттам. 7.00 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — «Сердало» газета обзор. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Къахьегамо хьалха леттарашта йола концерт (нохчий меттала). 8.50 — «[illegible]» (нохчий меттала). 16.00 — [illegible] тlехье (нохчий меттала). 16.15 — Доаьара иичта (эрсий меттала). 16.30 — Шун латтарашта мах лу оаха (нохчий меттала). 16.45 — Юртарча коммунистий йоазонаш (гlалгlай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республикан гlолла Грознее хувцалуш мархаш а йолаш йоачаш а йоаш. Iуйрийна цхьацайолча моттигашка дехк а доалаш, малхбоалехьара гlаьхьаьта йоаржа мух а хьекхаш ха лала а богlа температура республикан гlолла 8—13, Грозне 11—13 градус йоаццаш йолаш хала а тарлу.

Метеостанца.

КОАЧАЧА ГАЗАХ НАЙДА ЭШАШ БОЛЧА ГРАЖДАНИЙ ТЕРКАМГА

Хатар ца хилийта шоай боаш бола газах найда шера [illegible] йовза эшачамза.

ХАЛАШ! Коача газ чуйоаа ба доаши йоаттоа [illegible] хиераш гlулакх дала!

Газ чуйоаа баадохаш йоахйе, [illegible] а лейа, цу чура газ ест, тlаккха ца ойхка а ойхка, [illegible] хатар хул.

Иштта хатар хила тарлу, нагахьа санна газ чуйоаа [illegible] дехьа-сехьа йоалаш, [illegible] уж доаттаеш хилча.

ДИЦ МА ДЕЛАШ! Кхераш боацаш газах найда оаш шоай беаш бола газовоаллаш установкеш найда шера [illegible] пригlоаллга.

«ГРОЗГОРГАЗТРЕСТ».

ДРВ. Ванха провинцера ПВО отрядаша лахайoй американски самолеташта хоа [illegible] бa.

ВНА-ТАСС сурт.

Доазол дехьара

ТОРГОВИ НАЬКЪАШ ВlАШАГlКХЕТАЧА

Дукха ха йоаццаш Брно яхача чехословацки городе хьайхйлай XIV Дуней халкъашта юкъера машиностроительни ярмарка.

Сиха йода прогресс. Тахан XXI бlаьшерен белгалоаш гойтараш фантасташ а боаццаш, конструктораш ба. Кхоалагlча эзарлен шерий цаl хьахл миллионаш болча цхьаьна къахьегамца, хlаьта цу балхах бовъынца хьехулараш хlамаш а бlаргаго, уlаае, аlаши нийлде йиш йолаш а да. Дуней экономикаш хlанзарча инженерий уйлаш хинагlдувла лоархlамегlара хlамаш тоъал дукха хьахьекхад Европе торгови наькъаш вlашагlкхетача лоархlамеча моттига сийле городе яьккхача Брно яхача чехословацки городерча Дуней халкъашта юкъерча машиностроительни ярмарке.

Ер гуйра Брноа къаьстта пиш тайпара я. XIV-ча Дуней халкъашта юкъерча машиностроительни ярмарка хьалла урагlьякхитай социалистически мехкаш дегlадоалладера Комплексни программа кхоачашъе йолаенача шоллагlча шера юкъе. Цигара хьаьхьна я «Брно-72» яха ше кхолла ма йоагllара хийса йола дезаз а: «Социалистически экономически интеграце Комплексни программа кхоачашьеш я».

«СЭВ-а темпаш лакха я, — белгалдоах малхбузехьарча газеташ. — Цхьа шу дальча шийх хьахиннараш гойта могаргдолаш а цул программа!» Белгала. бокъонца къоастадаьх «Брно-72» малlа. Керттерча павильона юкъеннарча экспозице а дуктlаьоаккх Комплексни программа моттеpа лерхlараштa, цунтара хьадоагlача шийх - доакьюoй декхараштa, укх гlоттара — 15—20 шера дуней халкъашта юкъе цхьана гlуллакхаш леладера перспективашта.

Укх шера Брно хакъа доаш промышленностe дегlадаькхача мехкий 1800 фирма, предприяте, арахьарча торговле объединене. 140.000 квадратни метр йолча экспозиционни майдан тlа гойташ а массехк эзар экспонат — автоматически станокашкара цхьана шура дlакъувлача компьютерашка кхаччалца. Цу йоккхача машинаш парха еролгача двигателий низ хlанзарча ГЭС-а низал боккхагlа ба.

Хьажа ломаро баьхкараша уйла тlайохийт эткара белгалагlа йолча факта. Брно хьокха оттаь дукхагlйола экспонаташ социалистически мехкаша дуней халкъашта юкъе цхьана гlуллакхаш леладера лара тlа хьаь я. СЭВ-а мехкашта юкъе йlахьдача хана яьча соглашенешка хьежа традицияш газопровод ьюлгаш летт, юкъайоаааш бlарча цаl йола электронно-вычислительни техникана программированеи яра система дегlаух уиахцlено лоаааа, металлурге, машиностроене дакъе цхьала леладу гlуллакхаш. Укхаза а чехословацки промышленносто арахаца йоаьча кхоалагlа йоагlача дуккхача компьютерах цаl — дуней халкъашта юкъерча энергетически системана лаьрхlа йоакхий выключителаш а вычислительни машина могг а «Брно-72» массе тайпара итташ, бlаьш кхыйола экспонаташ.

Тхьаь мас мехкo лакъa лоаца гулайнкарча Бренски ярмаре. Ярмарка да ше хилараx тоаpа ярмарочни экспозицена юкъе хьалхара моттиг лоац Чехословаке Брно доазол дехьара йоккхагlйола экспонаташ я Советски Союз. ГДР Польша, ФРГ, Австри, Великобритани. СССР-ера цига хьокха оттаь я советски промышленносто деригаш а хlана дац аьлча лола диакъош тулоацача ковзьарча торговле тхьаь объединенe экспонаташ. Журналисташа лаьрхlад ярмарке лакъа лоацача вокх тхьаь барtl мехка вlашагlтохача певечена ерригаш а хlана яц аьлча йола шlераш советски товарий списка тlа хилар! Экспорт мел йоаха а советски товараш мел дукха да а ховогра экспонатех хайна а ца Iеш. Масала, СССР-ан ЧССР-ан юкъера арахьарча торговле шера обороот укх шера 2.4 млрд. сомага дlа а кхаьча. США-е Канаден санна долча мехкашта юкъера торговли ахчашта лаьрхlача массал хилар.

Выставкайн кегашагlа а ярмаркаш хьажа баьхкарашта экспонаташ бlаргаийе на Iеш, уж яйеш а хиларца, цу тlа а цхьаза йоккхийча пайтеех. Укхаза, Брно, дохкараш ба, массаза пзар мо яйераш а. Цу городе дукхача ахчаш мааха дlа а хьа а хlамаш йохкара - эзара хlана шера барт вlаштlехьбоах, хlаьта, торгови бувзамаш вlаши гlойле йолаш хилар тахан Бренски ярмарке къаьга хьагучаьлча хилар ниш хулийт дуней халкъашта юкъерча торговле хlахоача перспективни нах ба.

Дуней халкъашта юкъерча Бренски машиностроительни ярмарке хьожабаьча журналисташта — уж эзар гаргга сег ва, — хетачох, тахан «Брно-72» дегъа лоаца 29 мехк, социалистически мехка терроторе тlа вlашагlкхийттаб укхаза шоай продукци меттел, дуней халкъашта юкъера экономически бувзамаш дегlаккхувлa беаш болаш шоаш хилар а-дlахьокхар дулаь.

В. КОЗЛОВ,
(АПН).

Реакце кlарцхалаши халкъ кхотадалари

«Паччахьалкхен переворот» а Нlертараш тоlабара тоъал кха бола ше я чилийски правительство, хlана аьлча, цунгахьа да шоай декхара тешаме дола трудящиер низаш, хlана аьлча дукха тlехьа летт халкъ»... «Чиле президента Сальвадор Альенде цу лешаша теша ду, низ хилара даь [illegible] Iеш. Халкъа цхьоагlон мехка лаьдехьарча ялх парте коалици — дlахо а Халкъа дуьхь социально-экономически хегалонаш яра программа чакхъяда, чуричен арахьарчен реакце тийшача балхашта дукхьала къовсам лоаттабе лаьрхlа хилара а.

Хоаш ма дарра, аьттехьарча политически партеша хьалдьца реакционераш низаш укх тlехьарча деношка мехка боаранера вахар толхаде. Халкъа цхьоагlон правительство дlаяккхар дудьe экономически хегар оттабе гlийртар.

Хlанзара правительство дlаякхара план[illegible] уттаеш чилийска реакционераш бола дукха ха а. Гуччахьа гlоаттара дола бахьан а лоархlаш хlана пайда ийцав цар частни транспорта дальша законагlа йоацаш кхайкачча забастовках. Забастовка яра зола формальни бахьан хилар Айсен яхача провинце паччахьалкхен транспортни предприяти хьае безам борлаш правительство хилларах. Из гlулакх чакх а даьккхa, правительства лаьрхlадар муьлх кхухьа транспорт лелила лерттlадакхха а баха нах продовольствеца Iалашбеяга цу тайпара тоаде а. Цхьабакъда, цу гlулакха гонахьа провокационни гlер йир аьттехьарчар, еррига частни транспорт паччахьалкхен доалахьа дlачуйохийтаргья правительства аьлча хьa a дхайкадаь. Ма дарра аьлча, тийшача балхагlа забастовка а хьовль из дерригача къамин юкъара хетийта безнабер уж. Правительствана дуьхьала бараша кепайоалан, радио, телевидене новкъостала чилийцаш тlадьехар Iадало яхар ца дара.

«Патриа и либертад» яхача ультраьттехьарча организацено оаламаша массехк дивелен шой мехка лоархlамегlара центраш юкъалийташ долча кошкийнъехшка. продовольстве ядьаш йоагlа гочоаккхаш. гlетта реакци хьалаше ца тигарий доалахьара дешийчи торговле предприятеш айхаь. Шоссейни наькъашка аьлча мелхий тийсах провокатораша, транспорт бовзарангlа лелилга толхале дагахь. Iадале вилалашта доа даь а я моттигаш. Аьттехьарча экстремисташа шоай хур даьд. мехкара чахо кегадар. хlанзарча правительствах бола нахда тешаж бовбар, халкъа цхьоагlойна Чилерча хьала тlаоьовкаж лоаттабулургбац аьлча хетийтар духьа.

Чухьара политически гlуллакхаш леденнача къалашка хоадамбола гlуллакхаш чакхтахаь ялийзар правительство. Дукхагlйолча провинцешка чрезвычайни положени оттайир хlаьта столице — комендантски час. Гоазашоача иккашта бокъо енназ саботажникий, терроистий хегар лелаберий гlуллакхашта хинхь бахха. Вахха ях кты, а забастовкaш юкъеоа реакци гlортарах хlана хилазар.

Правительства хоадамболаш чакхдаха доладь гlуллакхаш массаза оньа а хиваа хьалльаьар къахьегамхоша.

Сентьябро ше кьаьнаь деш, Чиле Компарте Генеральни секретарь Луис Корвалана аьлар: «Шоай хьаштхолчча тайпара вlашагlдетта тадала мукъа да революция аьлаш. Цхьабакъда, мехка хулаш дола хувцамаш юкъасоаде яха кхоачаргбоаш цхьаккха а ваи. Хlана аьлча уж чакхдоаш баьлла класс я».

Хаттара лоа дала деза: дукхьа хlана правительствана духьаl а-майра хlана хиннай реакци? Бахьан кхетадеш да: Вlашагlкхийттача Штатий монополистически гlозаош, эткав хьахара вегlлана «Кеннекот коппер корпорейшн» яха хlаста руда доахе компани, укх деношка къаьстта чlоагlа гlийтай чилийски хlаста доазол дехьа дожара халонаш оттае мехка экономически низ тlабахьа. «Кеннекота»-дlадаьхад Халкъа цхьоагlон правительства национализаци яьча шийн хlамаех шийна компенсаци лутта».

Уж факташ вlаши нийсъьнчул тlехьагlа гаттара хlайса къаьстам бе йиш йолаш да: Чиле хlанзара правительство дlаякхха дагаь арахьарчен чуьрчен реакце вlашагlбелле тийша болх гуччахьа бе. Цу тайпана тийша болх болаш хийао гуччахьа хьайоах укх деношка Сентьябро нелатеха аналикккхача Чиле Компарте заявлене тlа: «Доазол дехьара кулгал а деш вlашагlбеллача тийшача балхаш доаъха зулам даьнна Чилена... Шоай пхьукlоагlа но мара бlаргкхетаргбоацаш йола шоай совленаш юхакараяххаа хот хоаша чурта реакцеца айхда бевза бахаа империалистически тийша болх боалеаш»...

Цхьабакъда, тийша болх чакхбалазар. Чиле къахьегамхоша чlоагlа хьаллецав Халкъа цхьоагlон правительство.

В. ШУХАНОВ,
(АПН).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: 364051 г. Грозный-51, Ленина улица, 11 (3-ча этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-80; редактора зам. — 3-30-11; ответственни секретаря — 3-34-30; партийни отделни культура отделий — 3-81-40; промышленносте отдело — 3-42-30; шура болхана отделе — 3-42-30; кехатий отделе бухгалтери — 3-80-71.

«Грозненский рабочий» издательстве типографи. Революци проспект 7/8А.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: 364051, г. Грозный, ул. Ленина 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-80; зам. редактора — 3-30-11; ответственного секретаря — 3-34-30; отделов партийной жизни культуры — 3-81-40; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-30; отдела писем и бухгалтерии — 3-80-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/8А.

С00000.

Заказ № [illegible].